

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post
 binnenland bij vooruitbetaling . f 1.50
 Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
 Afzonderlijke nummers. . . » 0.05

Prijs der advertentiën.

Per regel f 0.10
 Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
 » » » 1000 » . - 0.08
 » » » 3000 » . - 0.07

Mededeelingen of Ingezonden Stukken moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie”, en gezonden aan Mevrouw N. VANZUYLEN-TROMP, 7a Heerengracht, aan den Heer H. L. VORSTENBOS, 42 Witte de Withstraat, beiden Den Haag of aan den Heer M. A. VAN HEEKEREN te Zeist.

Voor de **Administratie**, ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats**, wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, 212 Rieuwstraat, voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG” NIEUWE MOLSTRAAT 20, beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit DRIE Bladen.

Inhoud van dit nummer:

Mededeelingen. — Panamakanaal. — Openbare Vergadering der Ned. Afdeling van de Ned.-Ind. Nijverheid en Landbouw. — Weekoverzicht. — Oost-Indische Berichten. — West-Indische Berichten. — Moederland en Koloniën. Notulen 1ste Algemeene Vergadering. — Onze Politiek ten opzichte van Boni. — Van Vreemde Koloniën. — Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

Mededeelingen.

I. Van de Afdeling „Breda en Omstreken”:
 Maandag 27 November a. s. ten 8 ure des avonds zal de Heer C. Spat eene lezing houden in het Zuid-Hollandsch Koffiehuis, Grootte Markt, Breda, over:

„De Bedevaart naar Mekka”.

Leden, nog niet in het bezit van een toegangs-bewijs, gelieven zich tot het Bestuur te wenden. Kaarten voor niet-leden zijn uitsluitend verkrijgbaar in de benedenzaal van genoemd Koffiehuis.

II. Van de Afdeling Arnhem:

Op Donderdag 30 November zal Jonkvrouw A. von Schmidt auf Altenstadt des avonds ten 8 ure in het Loge-gebouw, Rijnstraat, eene voordracht houden over:

J A V A

en daarbij zeer fraaie lichtbeelden vertoonen. De leden van „Oost en West” met door hen geïntroduceerden hebben vrijen toegang, terwijl voor personen, die noch lid, noch introductie zijn, de entree-prijs f 1.— bedraagt.

III. Van de Afdeling Amsterdam:

Jonkvrouw A. von Schmidt auf Altenstadt zal op Vrijdag 1 December a. s. des avonds ten 8 ure in het gebouw „Parkzicht” eene voordracht met lichtbeelden houden over:

J A V A

De leden van „Oost en West” en hunne huisgenooten hebben vrijen toegang, terwijl introductie-kaarten a f 0.25, vooraf moeten worden aangevraagd bij den Secretaris:

Mr. J. W. Sikman, v. Breestraat 104.

Voor niet-leden zullen bij den ingang der zaal entree-kaarten tegen f 0.50 te krijgen zijn.

IV. Van „Boentan”:

Sinds de vorige opgave werden weer verscheidene bezendingen uit Indië ontvangen, o. a. een fraaie Djocjasehe kèris, met dezelfde pamor-bewerking en fraai gedreven schede als die, welke enkele maanden geleden door H. M. de Koningin werd aangekocht; terwijl een bijzonder kostbaar, en tevens smaakvol poesaka-wapen van het hof van Solo afkomstig, in de etalage ter algemeene bewondering ligt, omringd van allerlei mooi handwerk, dat bijzonder geschikt is voor St.-Nicolaas geschenken. Ieder belangstellend lid van „Oost en West” zal natuurlijk dezer dagen een kijkje komen nemen in Plaats 9 en zeker niet verzuimen ook de aandacht van familieleden en vrienden op onze tentoonstelling met verkoop te vestigen.

Het Panama Kanaal.

De Dépêche Coloniale van den 29en October ll. bevatte een interessant schrijven van een ooggetuige betreffende de werken en de door de Amerikanen gevolgde politiek in de kanaal-zone, dat wij hier onder weergeven:

„Toen ik den 30 Februari 1905 te Colon aankwam, kon men gerust zeggen, dat het werk aan het kanaal nog niet hervat was. Desniettegenstaande heerschte de grootste bedrijvigheid in de kanaal-zone. Prachtige gebouwen werden opgericht en verhieven zich twee of drie étages hoog langs de beschaduwde lanen van Emperadon, Culebra en Corezal. De treinen van de Panama-Rail Road Cy waren overvuld en een druk vervoer van reizigers en materiaal had langs de lijn plaats.

De gebouwen, die men oprichtte, waren kazernes en de reizigers: soldaten van de marine-infanterie der Vereenigde Staten.

Alle stations waren door militairen bezet; cavalerie-patrouilles vertoonden zich hier en daar, in khaki uniform en vilten hoeden. Een werkelijk imposant militair personeel, maar het was duidelijk dat die heeren niet gekomen waren om het kanaal aan te leggen.

De werkplaatsen bleven ledig, de eertijds prachtige machines onder lianen of in de modder begraven; waggons, locomotieven waren door de natuur tot bloemenmanden gemaakt. En afgezien van eenige dozijnen negers, die in de schaduw hun tijd verbeuzelden, geen enkelen arbeider aan het kanaal.

Gedurende den ganschen tijd van ons verblijf, kwam in dezen toestand weinig verandering. Nieuwe troepen kwamen aan, ook ingenieurs, die onmiddellijk naar het Oosten reisden, naar de vruchtbare streken van Penonorne en los Santos, ver van de Kanaal-zone, om er in die verwijderde provinciën wegen aan te leggen en bruggen te bouwen voor rekening van het gouvernement van Panama. Toen kwamen amb-

tenaren en opzichters (niet voor het kanaal, belaa) maar om een rioolstelsel voor Panama aan te leggen; om er eenige administratieve diensten te organiseren; toen kwamen verschillende soorten ambtenaren om overal het bestuur voor de Vereenigde Staten te voeren, op kosten wel te verstaan van de Panama-republiek. O Panama, wat 'n uitgaven, wat 'n onkosten!

Maar om op het kanaal terug te komen: Wel het kanaal blijft zooals het was, en de wacht ziet van tijd tot tijd enkele arbeiders verschijnen, die hun weettaak verrichten en dan kampjes weer hun verwijderden rancho opzoeken. Nooit was er op de werkplaatsen meer dan een tiende van het werkelijk benodigde aantal arbeiders. 't Is, zegt men daar, alsof het kanaalwerk slechts een voorwendsel is om de inlijving voor te bereiden. Het kanaal zal voltooid worden of niet, maar in het bevestigend geval zal het geschieden in een land, dat aan de Unie toebehoort.

Zooals het werk nu wordt aangepakt, zou het voor een simpel sluisen-kanaal twintig tot vijf en twintig jaren vereischen. De Amerikanen hadden zich voorgesteld om zich uitsluitend te bedienen van amerikaansche ingenieurs, opzichters en machines. Maar eenige zware technische fouten schijnen deze zienswijze te hebben doen opgeven en in Panama geloof men dat het fransche ingenieurs zullen zijn, die het werk zullen voltooien, indien het moet worden volbracht.

Men kan de Amerikaansche administratie niet van verkwisting beschuldigen. Het personeel, de hogere ambtenaren niet meegerekend, wordt met het oog op de dure levenswijze op de landengte betrekkelijk laag bezoldigd. Vele chefs van werkplaatsen kunnen, niettegenstaande hunne bezoldiging tot 100 dollars per maand, niets overleggen; spoedig zag men ze dan ook, ontmoedigd door den dood van een kameraad, of door de met hernieuwde hevigheid optredende gele koorts naar de Staten terugkeeren. In de maand April ll. was er een ware epidemie van heengaan onder het hooger personeel en de mindere ambtenaren.

Wat de werkrachten aangaat worden de plaatselijke arbeiders al meer en meer veeleischend. . . Bovendien heeft het diepen indruk op die menschen gemaakt dat de betalingen niet altijd geregeld plaats hadden. Niet dat het Amerika aan geld ontbrak, maar enkel en uitsluitend om te kunnen profiteren van koersveranderingen.

Die krenterige berekening is het kanaal-bestuur op veel meer te staan gekomen dan de betrekkelijke kleine voordeelen, die het daardoor behaalde. Het heeft het vertrouwen verloren van den inheemschen arbeider, en ziet zich daardoor gedwongen zijne arbeiders in de Antillen te recruteeren, met den nasleep van dien: onlusten, door de talrijke, welbewapende Amerikaansche troepen in bloed bedwongen.

Ik kan hier niet spreken van de recente gebeurtenissen te Colon (schrijver doelt op het met geweld van wapenen aan boord van een fransch stoomschip door de politie wegvoeren van een aantal arbeiders van Martinique, die weigerden te ontschepen toen zij hoorden, hoe het in Panama toeging, een feit, waarover de Fransche regeering door den senator voor Martinique, Knight, werd geïnterpelleerd) maar werd tijdens mijn verblijf in Panama niet een zoogenaamde deserteur van de werken te Chorrera, dus op neutraal gebied, door Amerikaansche officieren eenvoudig weg neêrgeschoten, zonder dat de menigte het waagde tusschen beide te komen. En ik denk aan dien anderen man, voor de deur van het hospitaal in elkaar gezakt, gebonden aan den staart van het paard van een sergeant der Unie (Notabene: die twee slachtoffers waren geen zwarten en tellen dus in onze tijden niet meê!)

Wat is de conclusie? Amerika schijnt thans aan het particulier initiatief de voltooiing der werken te willen overlaten, die het rechtstreeks meende te kunnen uitvoeren — wij hebben aangehouden hoe! — maar wat valt er in de tegenwoordige omstandigheden daar voor het particulier initiatief te doen?

Teekenend is zeker dit optreden der Amerikanen, die elders beweren der oude wereld op koloniaal gebied een voorbeeld te willen stellen.

Met belangstelling zien wij uit naar het verslag der bevindingen van den heer Welcker, die thans met zijn mede-leden der internationale commissie ter plaatse de Panama-Kanaalwesties onderzoekt.

Openbare Vergadering der Ned. Afdeling van de Ned.-Ind. Mpij van Nijverheid en Landbouw.

Zooals onze lezers uit de „Mededeelingen” van de vorige week weten, had op Maandag 20 dezer bovenstaande vergadering plaats in een der zalen van het Zuid-Hollandsch koffiehuis te 's-Gravenhage.

De heer J. M. PIJNACKER HORDIJK, vice-president

der Afdeling, na eerst de aanwezigen welkom te hebben geheeten, — het als een verblijvend teeken van wassende algemeene belangstelling in onze Indië beschouwend, daaronder zoovele dames te tellen — bracht warme hulde aan de nagedachtenis van den ontslapen voorzitter, Kolonel G. E. V. L. VAN ZUYLEN, aan wien de Vereeniging zooveel te danken heeft. Er op wijzende hoe deze nimmer iets verzuimde, wat in het belang van Nederl. Oost- of West-Indië kon zijn, sprak hij de hoop uit, dat dit goede voorbeeld niet alleen tot dankbaarheid, maar ook steeds meer tot ernstige navolging moge opwekken. Daarna gaf hij het woord aan den heer H. J. MARTIN JR., die tot onderwerp voor dien avond had gekozen:

„Indische sprokkelingen op economisch gebied.”

Hen, die deze, zeker van grooten moed in het onbewimpeld uiten van persoonlijke, — zij 't dan ook wat te sterk generaliseerende, — opvattingen getuigende voordracht, waarbij niet alleen het ons toegezonden artikel van den heer Cohen Stuart te Calcutta, maar ook een eerstdaags in hetzelfde tijdschrift van Landbouw en Nijverheid verschenend stuk van Jhr. Quarles v. Ufford, procuratiehouder der Sabang Mpij, werden besproken, en de daarop gevolgde zeer belangrijke debatten in extenso wenschen te lezen, verwijzen wij naar de eerstverschijnende nummers van De Indische Mercur, waarin alle verslagen der Afdeling worden opgenomen. Deze liggen op onze leestafel, Laan v. Meerdervoort 195, en worden ook op aanvraag bij den secretaris, den heer G. C. A. de Wit aldaar, gaarne aan leden van „Oost en West” buiten de stad toegezonden.

Naar wij vernemen is de heer P. J. VAN HOUTEN, oud-chef der firma STEPHAN en Co. te Padang, iemand, die reeds op menig gebied zijne koloniale sporen verdiend heeft, bereid bevonden het presidium te aanvaarden, nu de heer Pijnacker Hordijk om gezondheidsredenen deze taak niet op zich durft nemen. Wij wenschen der Afdeling geluk, dat zij in dezen ijverigen voorstander van Indië's belangen een waardigen opvolger heeft gevonden van den haar ontvallen voorzitter.

Week-Overzicht.

De indische begrooting is door de Tweede Kamer in behandeling genomen. Daar de geheele discussie eigenlijk eerst is aangevangen terwijl wij dit schrijven, kunnen wij voor heden niets anders dan ons bepalen tot het aanstippen van eenige saillante punten, die onze aandacht trokken.

Met instemming zagen we door verschillende sprekers geconstateerd, dat niet genoeg voor Indië wordt gedaan in dit tijdperk van overgang, nu juist alle krachten behoorden te worden ingespannen om over het doode punt heen te komen. We hoorden den rentepost afbreken en betreunen, dat de minister niet wilde spreken van een overname van dien post door het moederland. Maar heeft de Kamer dan geen initiatief? Rest haar niet het middel eener motie, om dien minister den wil of den wensch der volksvertegenwoordiging te doen kennen? Acht men het lot zulk eener motie hopeloos? Er wordt voor heel wat minder belangrijke zaken het oordeel der Kamer ingeroepen, waaromtrent men, bij voorbaat zeker is van 'n negatieve uitkomst!

Wij meenen dat de stemming over eene motie, waarbij, gegeven het groote belang, voor het moederland verbonden aan het bezit eener welvarende kolonie, de Kamer zich zou hebben te verklaren voor de schrapping van den rentepost, zelfs bij échee nuttig zou wezen om de ware vrienden van Indië te leeren kennen en mogelijk tot verrassende uitkomsten zou leiden.

Tragisch was voorzeker het incident toen de brave heer van Kol, die het overigens zoo goed met de koloniën meent de rollen van een Cesar en een Eberhard der Greiner samenvattend met een: „En gij, Brutus?” gebaar het tafellaken doorsneed — in figurlijken zin natuurlijk — tusschen zich en den heer van Deventer om diens „imperialistisch, getinte maidenspeech.

Den 1en December a.s. zou, naar men uit Batavia berichtte, de Celebes-expeditie ontbonden worden. Goed nieuws in zoverre, dat men blijkbaar reden meent te hebben, te mogen verwachten, het groote verzet onder de knie te hebben. Er wordt anders nog braaf gevochten daar in die buurt, zooals bleek uit een telegram van den gouverneur-generaal aan de opperregering. Moge het verzet thans in Soppeng en Loewoe werkelijk gebroken zijn, opdat onze koloniale arbeid ten bate der bevolking daar een aanvang kunne nemen, waarvan wij in tegenstelling met zekere zijde veel goeds meenen te mogen verwachten nithoofde van 't nog geen drie jaar geleden van die zijde met lof aangehaalde voorbeeld van ons optreden in Lombok na den oorlog.

Enkele wijzigingen op de indische begrooting voor 1906 ingediend, hebben ten doel o.a. den aanleg van 13½ mijl kabel, in aansluiting met den franschen kabel Saigon-Pontianak, en een verbinding van het landingspunt met het telegraafkantoor te laatgenoemde plaats. De fransche regeering heeft toch besloten tot staats-exploitatie van dien kabel, zoodat tevens de tractaat-bepalingen het gedeelte binnen de territoriale wateren voor onze rekening komt. Voorts wordt overname voorgesteld van het telefoonnet der Ned. Ind. Telef. Mij. voor een bedrag van f 432.000. De exploitatiewinst dier maatschappij bedroeg in het dienstjaar 1903/4 inclusief het aandeel van het gouvernement ongeveer f 188.000, zoodat het zaakje

onder de uitgaven van productieve werken zou moeten worden gerangschikt. Wij meenen echter ten zeerste te mogen betwijfelen, dat de staat op gelijken winsten zal mogen rekenen als de particuliere maatschappij, in wier plaats zij zal treden, meenen integendeel dat de staat, tegenover de dan veel hogere eischen nog van het publiek, tevreden zal mogen zijn, indien zijn aandeel uit deze onderneming er niets op vermindert, maar de 4 ton dan toch feitelijk, uit fiscaal oogpunt noodeloos, in het belang hoofdzakelijk der europeesche kolonie zullen zijn uitgegeven.

Wij wenschen niet dat dezer belangen over het hoofd worden gezien, maar meenen; dat wanneer hiervoor 4 ton kunnen worden gevonden, voor de veel dringender behoeften der groote massa van de inlandsche bevolking ook de gelden moeten zijn te bekomen!

Uit de Pers. Loemboeng desa. Nieuwe Cour. van 14 en 15 dezer. Banka id van 17 dezer. Nijverheid op Java. Het Vaderland. Militaire expedities in Indië id van 18 dezer. Nieuw strafrecht voor Indië N. Rott. Cour. van 14 dezer. Bacove-uitvoer uit Suriname id van 16 dezer.

In twee hoofd artikelen pleit de Nieuwe Cour. het ook in ons blad op den voorgrond gestelde nut der desaloemboengs. Het blad wenscht echter, dat de uitbreiding dezer instelling in ééne hand worde vereenigd en zou den heer Mesman, die als resident van Cheribon op zulke goede resultaten in dit opzicht kon bogen, daarvoor willen zien aangewezen.

Wij meenen met dit voorstel niet onverdeelde instemming te kunnen betuigen. Men is nu in Indië op den goeden weg der decentralisatie. De hier voorgestelde maatregel zou o.i. een bedenkelijke stap in omgekeerde richting zijn. Laat ons hopen, dat binnen niet al te langen tijd de gewestelijke bestuurs-autonomie haar beslag zal hebben gekregen, dan is het aan deze om met volledige kennis van de eigenaardigheden der gewestelijke bevolking hare zorgen te wijden aan den vooruitgang dezer voor de inlandsche gemeente zoo nuttige instelling. Dat men intusschen niet stil moet zitten, lijdt geen twijfel, doch het is niet de centrale leiding, die in deze materie wellicht gansch niet voor de bevolking van alle gewesten passende uniforme voorschriften zou uitvaardigen, maar de locale bestuursmacht, waaraan moet worden overgelaten, om overeenkomstig den, naar wij hopen uitdrukkelijken wensch der regeering (te blijken ook uit den te verstrekken steun), de wegen te kiezen, die haar nuttig voorkomen om de populariteit der instelling te verkrijgen.

Omtrent Banka is de Nieuwe Cour. van oordeel dat het met de misstanden daar niet zoo erg is gesteld, wat voeding, huisvesting, enzovoort betreft, maar dat de fout schuilt in de wijze van exploitatie door de kongsiës.

In Het Vaderland richt de heer Mr. J. H. Abendonon een open brief tot den minister van koloniën met het verzoek schrijver in de gelegenheid te stellen de conclusiën op zijn, onzen lezers reeds bekend rapport te geven. Schrijver wijst er op, dat op Java verwachtingen gewekt zijn, waaraan het moederland behoort te voldoen. Wij hopen dat de heer Abendonon, er toe zal besluiten ook zijne conclusiën door middel der pers weer te geven, om in het belang der inlandsche maatschappij, die in hem zulk een warm verdediger vindt, bepaaldelijk geformuleerde voorstellen te doen. Publiciteit is in deze wellicht nog 'n machtiger wapen dan het ex officio eener regeeringsopdracht.

De militaire expedities in Indië hebben het bij den heer Abendonon ook verkorven. Er is een veel beter middel om onzen invloed uit te breiden:

„Men denke aan den jaren langen arbeid der heeren Kruyt en Adriani, en van mevrouw Adriani in de Posso-streek, onder de Toradja's; zij wisten de harten te veroveren en langzamen invloed ten goede uit te oefenen op de zeden en gewoonten.

„Hoe schoon waren de resultaten, door den tegenwoordigen hoogleraar te Leiden, Dr. Nieuwenhuis verkregen, toen hij tot twee malen toe, slechts van 'n klein aantal rustige mannen vergezeld, de Boven-Mahaham en andere landen in het hart van Borneo bezocht als arts en ethnograaf, overal genezing van zieken brengende en van goeden raad dienende, toen hij heenging.

„Ook de tochten van den controleur Barth, vergezeld o. a. door den vriendelijken en begaafden inlandschen arts Tehupioiry, kenmerkten zich door vreedzamen zin.

„Dan de Bataklanden, waar zoovele zendingen hoofd en hart gaven in het belang der bevolking, voortdurend aan invloed ten goede winnend.

„Al dit werk dreigt vernietigd te worden door het ruw ingrijpen met wapengeweld, dat alle vertrouwen bant en het duurzaam opbouwend werk onmogelijk maakt.

Zouden we den heer Abendonon vriendelijk in overweging mogen geven, om de brieven van den zending Kruyt en het oordeel der zendingen in de Bataklanden, door hem blijkbaar niet gelezen, er op na te slaan, en dan bij zichzelf de conclusie te trekken op de laatste, hierboven aangehaalde zinsnede.

Hij zou dan zien, dat in Posso het wachten om den oogst binnen te halen van wat gezaaid werd, was op eene actie onzerzijds tegen Loewoe, om den verderfelijken invloed van Loewoe op de Toradja's te breken; dat de battasche zendingen hen, die zich uitspreken tegen het „imperialisme” in die streken, over één kam scheren met de vrienden van wanorde en anarchie in den slechtsten zin van het woord.

Wel verre van dat werk te vernietigen, zullen de geregeldte toestanden, die naar wij vurig hopen, thans eerlang geschapen worden, het aangevangen zendingwerk steunen en bevorderen.

De Nieuwe Rott. Cour. had het niet erg begrepen, op de uniforme strafwetgeving voor Europeanen en inlanders, waarop de afgetreden minister Idenberg aanstuurde, en komt nu nog eens daarop terug in een artikel waaraan wij het volgende ontleenen:

Zoo de tegenwoordige minister van koloniën bereid was den knoop van zijn voorganger te ontwarren; zoo hij de onheilzame der fusieplannen wist af te schudden van de strafrechtsherziening en de afwerking en invoering van het nieuwe strafrecht, zonder meer, alsnog wilde aanvaarden, — een tweede voordeel zou hem worden toegeworpen: het voordeel, om onze nieuwe militaire strafwetgeving tot leven te kunnen brengen. Voor Nederland loopt zij kans nog wel eenige jaren te zullen slapen, misschien om nooit te worden gewekt; voor Indië nagevolgd, zou zij daarginds van grooten en heilrijken invloed kunnen worden. De vorige minister moest deze herziening ophangen aan zijn herziening van het gemeene strafrecht, die op haar beurt werd ophangen aan de rechtsvorming; het zou voor minister Fock een roem zijn — en een roem, die wij hem gaarne zagen wegdragen, — zoo hij, één voor één: een inlandsch strafboek, een Europeesche strafvordering, een inlandsche strafvordering en invoeringsverordening, een zoo beperkt mogelijk gehouden herziening van de rechterlijke inrichting, en een militair strafboek in het Indisch Staatsblad — en dan die allen in werking wist te brengen.

De minister zou, zóó doende, niet alleen den Staten-Generaal (blijkens hun herhaalden aandrang), maar ook der Indische regering gevalig zijn. Immers op 31 Augustus van dit jaar heeft, in terugslag op de woorden namens den raad van Indië gesproken, gouverneur-generaal Van Heutsz verklaard te hopen, dat in afwachting van wat er gebeuren mocht met de hervormingsplannen van den vorigen minister, «de invoering (der) strafwetten niet achterwege (zou) worden gelaten». Heeft men in Buitenzorg en Batavia de Haagsche loft geroeken?

De bacove-verordening voor Suriname vindt in het Rotterdamse blad een gunstig onthaal.

Het teekent ten slotte hierover aan:

«Het plan zou beschouwd kunnen worden als een «relief werk» voor de, door de krulloten en andere cacaoziekten in nog hooger dan haar gewonen nood verkeerde kolonie. Van andere werken van dezen aard onderscheidt het zich hierin gunstig, dat het, beantwoordende aan de verwachting, voor den koloniaalen landbouw eene blijvende en toenemende verbetering zal wezen.

«Aan de goedkeuring door de Kamers is dan ook, naar wij meenen, niet te twijfelen.»

Wij ontvingen in dank het nummer van het *Nederlandsch Zeevezen* van den 15en dezer, nagenoeg geheel aan het voor Indië zoo belangrijke vraagstuk der zeevisserij gewijd. Treffend is de vergelijking, die in het voorwoord der redactie op het adres der gelijknamige Vereeniging en van «Moederland en Koloniën» wordt gemaakt, ten aanzien van den toestand, waarin Java op dit oogenblik verkeert:

«Java, omringd van zeeën met een onbegrensde vischrijkdom, zich voedende met een minderwaardige, ja schadelijke vischsoort uit den vreemde aangevoerd, is als een millionaire, die zijn heerlijk gelegen landgoederen en heerenhuizen versmadend, een smerige stulp in een stinkend moeras bewoont.»

Als resultaat van het onderzoek der Commissie naar de mindere welvaart der inlandsche bevolking op Java en Madoera is onlangs ook verschenen: «Overzicht van de toekomst der gewestelijke onderzoekingen naar de vischteelt en visserij en daaruit gemaakte gevolgtrekkingen», 1e en 2e deel, met bijlagen, bevattende de hoofdstukken: Zoetwatervisserij (vischijvers en rivier-vischvangst), zoutwatervisserij (vijvers en zeevischvangst), waaruit wij de gevolgtrekkingen citeeren:

«Aanmoediging verdient de teelt van zoetwatervisshal overal, waar over voldoende, liefst helder water beschikt kan worden en de mededinging van de zeevischvangst niet te vrezen is.

«De riviervischvangst is achteruitgegaan, ten gevolge van het dichtslippen of verzanden der rivierdiepten en van toenemende vischschaarste.

«De zoutwatervisshalvisserij is aanmerkelijk uitgebreid in den loop der jaren.

«De zeevischvangst ging in 40 van 116 districten vooruit, in 30 achteruit, terwijl dit van de overige niet zeker vast te stellen is.

«De vischhandel heeft over 't algemeen nog weinig te beteekenen.»

Oost-Indische Berichten.

Decentralisatie in Deli. Blijkens een der jongste *Deli-Commissies* blijkt de bedoeling der regering, om aanvankelijk de gemeentefondsen afzonderlijk, en dus onder afzonderlijk beheer, te laten voortbestaan. Er wordt in de Memorie van Toelichting op de Ind. Begr. gesproken van *afzonderlijke commissies*, waaruit het blad opmaakt, dat, naast de thans bestaande Negorjiraden van Medan en Laboan, de nieuwe afdelingsrajd zal worden samengesteld uit andere personen.

Dit geschiedt in afwijking van het advies van den afgetreden resident, die de regering in overweging gaf den afdelingsraad samen te stellen uit de leden der beide in de afd. Deli bestaande Negorjiraden.

De regering zal aanvankelijk een Afdelingsraad alleen, de beschikking geven over een som van f 101,000 s' jaars, plus f 20,000 als eerste termijn voor verbetering van den weg Medan-Laboan en de Negorjiraden hun eigen fondsen laten beheeren.

«Inmiddels wordt een vorm gezocht, waardoor het behoud van afzonderlijke fondsen en commissiën verbodigd wordt.

De *Deli-Cl.* blijft steeds propageeren voor het oprichten van scholen voor de kinderen der koelies van de verschillende ondernemingen. Er zijn, zooals wij vroeger meldden, reeds verschillende ondernemingen, die scholen bezitten, maar op alle ondernemingen moeten ze komen.

Het blad gaat na welke kosten zoo'n schoolje meebrengt en komt dan, de rekening recapituleerend, voor een school van 30 kinderen, op een uitgave van f 171,25; waarbij nog gevoegd moet worden het salaris van den goeroe — f 25 per maand.

«Later kan er aan eenig vakonderwijs worden gedacht, voorloopig moeten ze alleen wat leeren lezen, schrijven en rekenen.

Men seint uit Batavia aan hetzelfde blad, dat de heer **J. Ballot** thans secretaris van Sumatra's Westkust, is benoemd tot resident van Sum. Oostkust;

Het heeft wel lang geduurd, eer de regering haar keuze heeft gevestigd. Moge zij blijken eene goede te zijn.

De *Sumatra Bode* is al heel slecht te spreken over het optreden van kapitein **Colijn** op Sumatra en ook over de goedkeuring, door de *Deli Cl.* aan die manier van zaken-doen gehecht.

Zonder eenige aanwijzing, omtrent de onmogelijkheid om voor dergelijk optreden een civiel persoon te vinden, zegt het *blado.a.*, worden de ambtenaren gegriefd door voetstoots hen impotent te verklaren en militairen te verheffen op plaatsen, waar zij niet behooren.

In 't *Bat. Nbl.* van 19 Oct. j.l. komt het verslag voor eener zitting in de *Gedanganzaak* te Sidhardjo, waarbij de ex-wedono van Boelang een boekje heeft opgedaan over minderwaardige praktijken van enkele personen, met name genoemd, om, aan getuigenmateriaal te komen.

Indien dit alles waar is, zegt het blad, werpt 't al een zeer treurig licht op onze bestuursambtenaren.

In Djawana is de **kapokogst** in vollen gang. Er zijn daar 3 kapokondernemingen bijgekomen. Overal heerst er groote bedrijvigheid door deze industrie. Daar de kapokhandel een nieuwe en groote bron van inkomst is, zoowel voor de schatstijf als voor de inlandsche bevolking, dient elke concurrentie daarin te worden aange-

moedigd, schrijft de *Sem. Cr.*, met opruiming van alle niet noodzakelijke belemmeringen.

Aangaande de opleiding voor verpleegden aan het **Petronella-Hospitaal** te Djokjakarta, deelt de *Sem. Cr.* mede, dat, nu verscheidene Indische meisjes van goeden huize zich naar het verpleegstersambt hebben gewend, de aandacht wordt gevestigd van andere meisjes op deze inrichting, waarin zij, zoo er om gevraagd wordt, gratis opleiding tot verpleegster kunnen krijgen.

De *Loc.* wijst op een artikel in het te Buitenzorg verschijnend blad *Ho Po*, geschreven door zekeren Kwee-Tek-Hoy. Dit artikel verspreidt, naar wij in 't *Bat. Nbl.* lezen, over de vereeniging *Tiong Hwa-Hwee-Koan* en over de idealen, die de Chineezen aldaar bezielen, inderdaad een vrij helder licht.

Kwee-Tek-Hoy nu verklaart, niet te kunnen zeggen, of 't waar is, dat de Chineezen gelijkstelling met Europeanen wenschen. Hij schrijft: «Ofschoon 't meerendeel der Chineezen van Ned. Indië waarlijk naar die gelijkstelling hunkert, zoo wordt toch door slechts enkelen feitelijk daarom gevraagd; immers 't zijn er niet velen, die zich tot de regering hebben gewend met een desbetreffend verzoekschrift.

Even verder zegt hij: «ook dat de meerderheid der hier geboren Chineezen zich heelemaal niet om rang en stand bekommeren en tevreden zullen zijn als de Chineezen maar met rechtvaardigheid behandeld worden en hun niets in den weg wordt gelegd bij hun zoeken naar een eerlijk bestaan». Maar dit wordt hun — schrijft hij — al moeilijker gemaakt. «Men zie maar eens hoe men hen in de Preanger heeft behandeld. En worden niet door het afschaffen der opium en der pandhuispacht duizenden Chineezen van hun bestaan beroofd? Dat wij toch inderdaad de zaak niet zoo verkeerd inzagen, toen wij op de nauwere aansluiting tusschen de Chineezen onderling, op hun wederlevend nationaliteitsgevoel en op de rol die de Japanners bij dit alles zouden kunnen spelen wezen, blijkt wel uit de hier volgende ontboezeming van Kwee-Tek-Hoy:

«Is het in de Chineezen te laken, dat zij zich in hun nood vereenigen en hun list (akal) gebruiken om te verkrijgen wat zij nastreven? Indien het waar was, wat «De Loc.» vreesde, dat de Chineezen zich in de armen van de Japanners zullen werpen, dan zal dat het gevolg zijn van hun wanhoop en van het uitblijven van de vervulling hunner wenschen.»

«De Chinees moet en wil een middel vinden om zichzelf te helpen, want, evenals 't met elk volk gaat, ook de Chineseche natie wil niet leven in kommer en verandering.

Omtrent de viering van den verjaardag van den keizer van China door peranakan-Chineezen te Solo, welk feest daar georganiseerd was door de vereeniging *Tiong-Hwa-Hwee Koan*, zegt Kwee-Tek-Hoy onder meer:

«Deze viering was slechts het herstellen der formaliteit, welke sedert jaren hier in Indië in onbruik was geraakt. Ons leven hier wordt hoe langer hoe moeilijker.

De Chinees ervaart dat, hij vergeeft hoopt op de hulp van de zijde der Regering; daarop nog te vertrouwen zou zijn «daar in 't midden van den dag te verwachten». Wat raad! Geen wonder, dat wij te rade gaan met elkander om ons zelve te redden met de middelen, die ons ten dienste staan en om dit doel te bereiken hebben wij vereenigingen gesticht, de zoogenaamde *Tiong-Hwa Hwee Koan*, ter bevordering van het onderwijs der Chineseche peranakans zoowel in de Chineseche taal als in andere talen. Bovendien wenschen wij door het stichten dier vereenigingen meer eendracht onder onze natie te brengen, ten einde elkaar te helpen, zedelijkheid en godsdienst te bevorderen en slechte invloeden, die onze adat hier en daar hebben bedorven, te weren. Maar ook dit is nog niet voldoende. Wij weten, dat het aanzien van een volk afhangt van het aanzien van zijn vaderland. En daarom gedenken wij onze keizer en ons vaderland, sinds jaren door ons veronachtzaamd. Wij weten, dat China onder de leiding van Japan eenmaal vooruit zal komen, maar wij besefsen ook, dat om vooruit te komen 't noodig is, dat het Chineseche volk zich zelf tracht te helpen en getrouw blijft aan zijn vaderland.»

«Welk verschil maakt 't voor ons dat degenen, die te Solo aan den optocht deelnamen, geen Singkeh's maar Peranakans waren? Peranakans en Singkeh's zijn menschen van ééne soort, . . . ook voor het Ned.-Indische gouvernement, dat beiden «vreemdelingen» noemt.»

«Indien de Chineezen zich vereenigen, doen zij dit slechts om zich zelve te beschermen en hunne positie te redden, die door toedoen van andere volken reeds sinds zoovele jaren bedreigd wordt. En wat wij deden en doen (de schrijver zienspeit hier op het Straits-boycot gericht tegen Amerika) is niet half zoo wreed als datgene, wat andere volken ons aangedaan hebben en ook nu nog aandoen. Indien «De Loc.» dit eerst eens overwogen had, zou zij begrepen hebben, dat onze beweging een streven voorwaarts is. Daar de Chineezen thans vooruitgaan, wordt het voor de Europeanen moeilijker, hen te verdederen. De Chineezen zullen hun land versterken, waardoor het den Europeanen niet zoo gemakkelijk zal vallen China onder elkaar te verdeelen. De Europeanen zullen zich genoodzaakt zien den Chineezen recht te doen wedervaren. De Chineezen trachten hunne verloren rechten te herwinnen. Ziedaar wat voor den Europeanen het «gele gevaar» is.»

«Ons dunkt, zegt de *Loc.* dat deze citaten uit het geschrift van Kwee-Tek-Hoy ten stelligste bevestigen dat wij den 12en Augustus over de beweging onder de Chineezen in Nederl. Indië hebben geschreven. Want uit die citaten blijkt:

1e. dat er onder de Chineezen ontevredenheid heerscht over de door het gouvernement getroffen maatregelen;

2e. dat zij zich ter verbetering van hunne sociale positie op groote schaal met elkander verbinden;

3e. dat zij inderdaad het oog vestigen op Japan als de oostersche natie, die hen zou kunnen helpen de bevrediging hunner wenschen te erlangen;

4e. dat de vereenigingen *Tiong Hwa Hwee Koan* niet alleen — gelijk de statuten slechts vermelden — onderwijs en de verbreiding der leer van Confucius beoogen, maar zich ook een sociaal doel hebben gesteld;

5e. dat de viering van den verjaardag des keizers te Solo inderdaad eene herleving van het nationaliteitsgevoel onder de Chineezen kenschetste;

6e. dat de beweging der Chineezen om ons heen in politiek opzicht het karakter draagt van solidariteit met de politieke opleving van het vaderland, China.

Voor eene industrie, die te Djokja reeds tientallen van jaren bestaat, doch overigens nog niet erg bekend is, wordt door den correspondent der *Sem. Cr.* belangstelling gevraagd op de a.s. tentoonstelling te Soerabaja. Het is de **bewerking van grafsteen** in diverse afmetingen.

Men kan de nijvere steenbewerkers zinnen voornamelijk in de wijk Gondomanan te Kientelan.

De bewerking mag werkelijk kunstig en zeer fraai genoemd worden, ofschoon ze veel vergt van het geduld van den Inlander, die met vaste hand de gereedschappen hanteert, daarbij zorg dragende, geen stof of kleine stukjes steen in den mond en de ogen te krijgen.

De vorm is ongeveer gelijk aan dien van een omgekeerde doodkist. Behalve het ondervlak zijn de overige vlakken na de voltooiing vrij glad en de randen heel mooi afgewerkt, zoodat men zich afvraagt, hoe de steenhouwer het gedaan heeft gekregen met zijn vrij primitieve werktuigen.

De te bewerken steenen worden per grobak aangebracht van de Meraphiheling.

Die soort grafmonumenten wordt ook opgebracht door Soloneezen. Het verdient aanbeveling, ze te demonstreeren op de tentoonstelling, opdat er meer vraag daarnaar ontsta in het belang der Djokjasche industrie.

Blijkens bericht van den resident van **Tapanoei** van 16 October, zijn er ongeregeligheden voorgevallen te Jandji Maria en te Bone Bone (midden-Samosir), alwaar de controleur Dekker, die met een patrouille van Lagoe Boti was uitgerukt naar Lontjoeng op Samosir, om het uitwijken van Singamangaraja te beletten, tijdens hij te Loecaban Soehi Soehi eene vergadering hield met hoofden, zonder eenige aanleiding door pl. m. 2000 lieden van Salomon werd aangevallen. De vijand werd verdreven en kreeg eenige dooden en gewonden. Onzerzijds geen verliezen. Een bestraffing der schuldige landschappen volgde.

De zoon van den priester vorst is gevandgen genomen en deze heeft op zich genomen als bemiddelaar op te treden. De vervolging van den priester vorst wordt voortgezet.

Blijkens het laatste verslag der afdelingen Boeleng en Djembrana der residentie **Ball en Lombok**, verzetten zich de radja's van Badoeng tegen het heffen van uitvoerrechten door 't Gouvernement binnen hunne territoriale wateren en andermaal tegen de in beslagneming der goederen door Hr. Ms. *Mataran* en eischen zij zelfs eene spoedige teruggave daarvan. Om dit schrijven geen bescheid gegeven.

De **verving** van Amboneezen zal worden opgevoerd tot 200 man per maand.

Kwantan-districten. Een officieel draadbericht meldt, dat de leiders van het verzet te **Loeboe Djambi** en te **Taloeck** zich hebben onderworpen. Vijftig gedroste dwangarbeiders en de moordenaar van van Raalte zijn gevat.

Met behulp der **PHONOLA** speelt men piano als een artist.

Phonola's ad f 550.—; Piano's van af f 300.—.

Mij PHONOLA, W. NAESSENS,

Passage 14, 's-Gravenhage — Kalverstraat 26, Amsterdam.

West-Indische Berichten.

Suriname. Onze West van den 18en October II. wist mede te deelen, dat onder de britsch-indische bevolking der kolonie eene beweging gaande was om eene h. i. zeer sympathieke en welverdiende hulpe te brengen aan den afgetreden agent-generaal voor de immigratie, Mr. G. H. Barnet Lyon.

Den 18en October II. vervoegde zich, schreef genoemd blad, een deputatie van een tiental Britsch-Indiërs op het immigratie-bureau om voor dit doel de medewerking in te roepen van den fungerenden agent-generaal. De wensch der Britsch-Indiërs was, om een borstbeeld voor Mr. Barnet Lyon op te richten en te plaatsen voor het immigratie-bureau, als een blijvend teeken van hulde en erkentelijkheid der immigranten voor de wijze, waarop de heer Barnet Lyon steeds is opgetreden als beschermers van hunne rechten, en voor al wat hij verder deed in hun belang.

Het plan tot aanbidding van dit huldebeeld werd opgevat aanstonds na het aftreden van Mr. Barnet Lyon. Er vormde zich eene commissie, meerendeels bestaande uit zeer geëerde Britsch-Indiërs, waarvan de heeren Lachmansing, Rampersad en Juggutsing, kooplieden te Paramaribo, respectievelijk de functiën van voorzitter, secretaris en penningmeester vervulden.

De commissie besloot voorloopig geen rechtvaardigheid te geven aan de gekoesterde voornemens, doch eerst te onderzoeken of het denkbeeld instemming vond bij de landgenooten. Dit bleek in ruime mate het geval te zijn. De deelneming was zoo groot, dat het bijeenbrengen van een voldoende bedrag meer dan gewaarborgd was. Een niet onaanzienlijke som was reeds bijeen. Veel medewerking werd ook ondervonden van immigranten die zich uit naburige koloniën in Suriname gevestigd hebben en die ook vol lof zij over de wijze waarop zij van wege het immigratie-departement werden behandeld.

Ten achte men den tijd gekomen, om de medewerking in te roepen van den fungerenden agent-generaal. Deze deed de toezegging, om met den noodigen spoed de goedkeuring van den gouverneur te vragen voor de oprichting van het standbeeld.

Onze West ziet terecht in dit, eerlang te verrijen gedenteken, natuurlijk in de eerste plaats een hulde aan den persoon van Mr. Barnet Lyon, doch tevens een symbol voor de goede behandeling, die de immigranten in Suriname genieten, waarop de kolonie steeds met trots zal kunnen wijzen.

De *Sur. Bode* behoort tot die weinige eerlijke bladen, die het voor den kleinen man opnemen, maar ook niet vergeten dezen op zijne tekortkomingen te wijzen.

De goud-industrie besprekende, wijst zij er op welk groot nadeel daaraan berokkend wordt door oneerlijke praktijken van arbeiders, die contract sluiten en voorschot opnemen om daarna hun verplichtingen te ontduiken. De grootste schuld ligt volgens het blad aan de politie, die niet actief genoeg optreedt om dergelijke arbeiders op te sporen. Het gevolg hiervan is — gelijk het blad bij onderzoek bleek — dat tal van arbeiders, zeker van strafeloosheid, zich er op toelagen om werkgevers op te lichten. Ze zijn óf niet te vinden op den dag van vertrek, óf keeren na korten tijd zoogenaamd ziek in de stad terug, om kort daarop met een anderen werkgever hetzelfde spel te spelen. Hebben ze hier genoeg van, dan gaan zij in den dienst der koloniale spoorwegen werken, waar geen beslag op hun geld kan worden gelegd. Zoo moeten duizenden guldens voor de goudondernemingen verloren gaan, die naar aanleiding daarvan zeer ontstemd zijn over de politie.

Het blad meent echter, dat de ambtenaar, ten politiebureau met het contracteren belast, in deze geen schuld heeft. Overkropt met werkzaamheden is het hem onmogelijk de gezichten der contracteerenden uit elkaar te houden. Hij geniet bovendien slechts een hongerloon, moet werken in een veel te beknopte ruimte en vaak met agenten zonder eenige routine. De *Sur. Bode* wil, dat het bestuur hieraan zijne aandacht wijdt.

Dit laatste bevat ons minder. Alweder het bestuur! Meerdere uitgaven dus nog voor de huishouding!

Zouden de goud-ondernemers zelve niet, door de handen in elkaar te slaan en eenige honderden guldens uit te geven, om de duizenden in hun zak te houden, het envel kunnen beperken?

Paramaribo is geen wereldstad en een arbeider X door een ondernemer A gesignaleerd, zou niet licht bij B emplooi vinden, wanneer deze tijdig gewaarschuwd is. Coöperatie zoo van kleinen als grooten is het beste middel om de eigen belangen tot hun recht te doen komen. De Vakvereeniging, waarvan wij den laatsten tijd weinig meer hoorden, gaf ten deze een goed voorbeeld. Moge het tot navolging strekken, om werkelijk iets blijvends tot stand te brengen.

De gezondheidstoestand blijft voor Paramaribo nog steeds te wenschen. In de eerste negen maanden van dit jaar gaf het sterftecijfer een totaal aan van 884, d.i. ongeveer 1200 in een jaar als het zoo doorgaat, welk cijfer gelijk staat met eene verhouding van omstreeks 33 per mille, zeker een buitengewoon laag cijfer, dat echter voor een groot gedeelte zijn oorsprong vindt in het feit, dat velen te Paramaribo woonachtig, maar arbeid vindende in de buitendistricten, hier de ziekte opdoen, waaraan zij in de stad hunner inwoning komen te vallen. Tegenover zulk een cijfer is het begrijpelijk, «dat de geboorten daarbij achterblijven, zoodat steeds nieuw bloed de leemten moet aanvullen. Het geboortecijfer bereikte anders zoo'n laag cijfer niet, omstreeks 30 per mille per jaar, dat bij een matig sterftecijfer nog 'n aardig overschot zou laten.

Voor de bewoners der buitendistricten zelve schijnt het «moordend» klimaat veel van z'n onhebbelijkenheden te hebben verloren, daar toch in de eerste acht maanden van 't jaar, het sterftecijfer 534 bedroeg, d.i. ongeveer 20 per mille en per jaar en door het geboortecijfer met meer dan 400 werd overtroffen, d.i. met ongeveer 15 per mille en per jaar.

Voor de zegeningen van den wettigen echt blijken de Surinamers echter nog weinig te gevoelen, daar het percentage der buiten echt geboren kinderen nog buitengewoon hoog is.

In de surinaamsche bladen doet het volgend schrijven de ronde van Mr. Wesehagen, in antwoord op het tot hem gericht verzoek om eene eventuele benoeming tot gouverneur der kolonie te aanvaarden:

«Mag ik beginnen u allen, mijne heeren, en met u de geheele kolonie, van harte en welgemeend, geluk te wenschen met de benoeming van den heer Idenburg tot Gouverneur. Een ieder zal moeten erkennen, dat hij, bij uitstek en boven allen, de aangewezen man is, om — nu hij 't wil — de opvolger van den heer Lely te worden. Het door hem gevorderde opperbestuur der kolonie heeft hem volkomen vertrouwd gemaakt met hare toestanden en hare belangen; tevens is hij door zijn vorigen ambtelijken loopbaan en door gelijk opperbestuur in staat om het een en ander aan Ned. Oost-Indië te toetsen, terwijl hij als Minister, door zijne maatregelen en voorzieningen, alle partijen heeft weten te bevredigen. Hij is daarbij in de kracht van 't leven, en zal, ook door zijn godsdienstzin en levenswandel, enmitsdien door zijn persoonlijk voorbeeld, het in Suriname zoo noodige prestige van het gezag hoog weten te houden.

«Veel goeds mag van zijn bestuur voor de kolonie worden verwacht!

«Wat mijzelf betreft, de door u in bovengenoemd schrijven te mijnen opzichte uitgesproken, goede meening en goede verwachtingen worden, vanwege de hartelijkheid uwer gevoelens, zeer door mij gewaardeerd. Het ware evenwel mijnerzijds voorbarig geweest, u geëerd schrijven te beantwoorden, vóórdat de Minister voor de op te maken voordracht een bepaalde keuze had gedaan, evenzeer als het nu niet meer ter zake dienende zou wezen, op uw schrijven terug te komen, nu zulk een uitstekend Gouverneur als de heer Idenburg aan de kolonie geschonken is.

«In de gegeven omstandigheden moet ik mij dus bepalen, u mijn dank te betuigen voor uwe goede gevoelens te mijnen opzichte.

«Met overflauwe belangstelling in het ons allen zoo dierbaar gewest, heb ik mitsdien de eer mijne wenschen te vereenigen met de uwe, dat het Suriname moge welgaan, enz.

NOTULEN

der Eerste Algemeene Vergadering van de Vereeniging **MOEDERLAND EN KOLONIËN**, werkjaar 1905—1906 op Woensdag 15 November 1905 in het bovenlokaal der Oranje-Sociëteit, Prins Hendrikplein te 's Gravenhage.

De Voorzitter heet de aanwezigen welkom, inzonderheid den heer *Baron van Hoëvell*, oud-gouverneur van Celebes, wiens tegenwoordigheid, in verband met het te behandelen onderwerp, zeer op prijs wordt gesteld, en doet de navolgende mededeelingen:

I. In de eerste plaats de herdenking van het aan onze Vereeniging ontvallen lid: den gep. kol. G. E. V. L. van Zuylen. Wij kunnen hier geen overzicht geven van al zijn onverpoosden, verdienstelijken arbeid op velerlei gebied, maar wenschen hier alleen eene hulde te brengen aan zijne nagedachtenis voor 't geen door den overledene ook in onze Vereeniging, in het belang der welvaart van Moederland en Koloniën, is verricht.

II. Verhengt het bestuur er zich over, dat zijn «welkom» zich ook mag uitstreken tot zijn Eere-voorzitter den heer *P. H. v. d. Kemp*, die van een langdurige en ernstige ziekte is hersteld en met vernieuwde kracht en lust weder aan den arbeid is getogen.

III. Dat het Bestuur in den zomervacantie-tijd vóór de algemeene vergaderingen diligent is gebleven om, waar het vermeende, dat zijne medewerking gewenscht was, de belangen der koloniën en van het moederland voor te staan.

Dat het o. m. zijn aandacht gevestigd hield op alles, wat tot wederopheffing van de inzinking van Java gewenscht mocht heeten en o.a. aanleiding gaf verbinding aan te knopen met het bestuur der Vereeniging *het Nederl. Zeevezen*, nadat in het orgaan dier vereeniging enkele artikelen waren verschenen omtrent het in Indië zoozeer vervallen *Zeevischvangstbedrijf*.

Deze aanknooping leidde er toe, dat 3 Juni besturen van beide vereenigingen eene gecombineerde vergadering belegden ter bespreking van bedoeld onderwerp.

De vergadering werd bijgewoond door Prof. *Max Weber*, door zijn onderzoek van de diepzeef-aanva met het stoomschip *Siboga* bekend met de visschen en den vischrijkmom van den Indischen Archipel, en door den heer *A. J. W. Harloff*, controleur BB, die de bekende welvaartcommissie als secretaris had terzijde gestaan.

In die vergadering werd eene commissie gekozen bestaande uit de hh. *Schever*, *Kooreman*, *Margadant*, *Schaatje*, welke zonde onderzoeken: wat tot de opheffing van deze tak van nijverheid te doen was, hetgeen er toe leidde, dat een adres aan den minister van koloniën werd aangeboden, waarin met redenen wordt aangegeven welke maatregelen daarvoor al dadelijk kunnen worden genomen.

Het daarvoor opgemaakt Concept werd in de vergaderingen der besturen van beide vereenigingen goedgekeurd, gearresteerd en den 3en November den minister van Koloniën aangeboden door eene commissie uit beide vereenigingen, de heeren *Scherer* en *Margadant*, die bij den minister een welwillend gehoor vonden.

Afschriften van dat adres zijn aangeboden aan beide Kamers der Staten-Generaal en aan verschillende bladen, w. o. het *Koloniaal Weekblad*. (*)

Wanneer de leden er langs dezen weg nog geen kennis van kregen, zullen zij het vinden in een extra, geheel aan de vischvangst in Indië gewijde aflevering van het *Tijdschrift van het Zeevezen*, waarvan eerstdaags aan elk der leden onzer vereeniging een exemplaar zal worden gezonden.

IV. Het bestuur doet voorts mededeeling, dat door een zijner leden dezer dagen een aanvang zal worden gemaakt met de samenstelling der «*Toelichtingen*», omgewerkt overeenkomstig de in de algemeene vergaderingen gevorderde discussiën, zooals bedoeld in het bericht van het bestuur in den aanhef van ons *Koloniaal Programma*.

Ook is het bestuur er in geslaagd bevoegde personen te vinden, welke het in staat zullen stellen het Programma

(*) (Voor belangstellenden ligt het ter lezing Laan v. Meerder-vorst 195.)

ADVERTENTIEN.

Huisvesting te Amsterdam
AANGEBODEN voor kinderen, à f 700 p. j., aanbev. door Dr. LAURILLARD en vele Ind. Fam.
 Brieven, onder No. 1015, aan het Bureau van dit blad.

TEEKENEN.

Dag- en Avondlessen.
 Spreekuren: HOOGHE WESTEINDE 20, des namiddags van 7½-9½ uur.
W. P. Laarman Jr.,
 L. BEESTENMARKT 18.

Inkoop van Oude en Indische Brillanten, PARELEN
 en andere edelgesteenten tegen den hoogsten prijs.
N. BLOM, Amsterdam N. Heerengracht 9.

Magazijn van HEEREN- EN DAMESKLEEDING.
G. VERHOOG,
 KLEEDERMAKER
 Newtonstraat 7, 's-Gravenhage.
 Tevens Atelier voor REPARATIE- en KEERWERK.

DRINKT HUBERTUS' SPRÜDEL
 De Kroon der Tafelwateren.
 Het Goedkoopst natuurlijk Bronwater.
 Heele flesschen of kruiken 16 ct. Halve » » » 13 »
Alom verkrijgbaar.
 Hoofdepot voor Nederland en Koloniën:
H. F. KRUMMEICH Bierkade 5a, DEN HAAG.
 TELEFOON 997.

De wijn verhoogt de levensvreugde, bevordert den eetlust en het verteringsvermogen der maag.
 (Prof. Dr. E. von Leyden te Berlijn.)

Dit drievoudig nut geeft een glas Amontillado-Sherry f 1.75 de fl., f 35.50 de 24 fl. van C. L. DROSSAERS te den Haag, Plaats 24.

Depôt: „Oost en West”, Laan van Meerdervoort 195.

Agenten: VAN ALPHEN JR. te Bandoeng, J. B. D. v. KETWICH te Klaten.

FISMA & Co.
 NOORDEINDE 20, DEN HAAG.
Kassiers

EN
Commissionairs in Effecten.

Zeist - Holland
Malaria vrije streek.

Kinderpension „ZOMERVREUGDE”

Uitstekende verpleging, groot huis, ruime kamers, mooie tuin, onmiddellijk bij hoog en laag opgaande dennendosschen.

Beleefd aanbevelend,
Dames P. VISSER en W. FLEMMING.

J. Gesterkamp Jr.
 ELECTRO-PHOTOGRAPHISCHE INRICHTING.
Weimarstraat 31,
's-GRAVENHAGE.
 Opnamen bij elk weer tot 's avonds 9 uur.

PIERRE VOS,
 Cuisinier, v. Galenstraat 30.
Diners in alle prijzen.

St. Nicolaas-Cadeaux te koop.

Een partij blauw zijde gebloemd Canapé-kussens à f 3,—, kosten in behangerswinkels f 8,— à 9,—. Een prachtv. Mahonie Linnenkast f 65,—. Een massief mah. Zilverkast f 20,—. Een massief mah. Dameschrijfbureau f 27.50. Mah. Tafels met kruispoten f 13.50. Gebeeldh. f 15,—. Een noten Buffet met dubb. Spiegelopzet, eiken van binnen f 45,—. 6 Noten Kussenstoelen met zijde tryp f 25,—. Een noten Leuningstoel rug en zitting met terra cotta gestoffeerd en kroon f 13,—. Een mah. Nachtkastje met marmer blad f 6.50. Een mah. Waschtel 1 pers. met marmerblad f 8,—, prachtvol gebogen model. Een dubb. eiken Buffet, hoog 2.60 M., breed 1.20 M., prachtig gebeeldh. f 55,—. Een Antracietkachel, hoog 1.12 M. met tegelplaat, van 16 tegels f 30,— gekost hebbende f 70,—, zoo goed als nieuw. Ziet mijne Naaimachines met 2 jaar garantie, en kosten compl. vanaf f 12.50.
 Adres: 69 HELMERSSTRAAT 69

Residentie Hypotheekbank.

Maatschappelijk kapitaal f 1.000.000.— (Geheel geplaatst.)
 's-GRAVENHAGE, PLAATS 1a. Verstrekt gelden op eerste Hypotheek en geeft onder Notariele controle, 4 % Hypotheekbrieven
Directie: K. E. ARBING, A. C. DE KANTER. uit, groot f 1000.—, f 500.—, f 250.—, f 100.—

Matinées van het Residentie-Orkest.
Directeur Mr. H. VIOTTA.

Het Comité maakt bekend, dat in het a. s. Winterseizoen wederom 12 namiddagconcerten, aanvangende te 2½ uur, zullen gegeven worden in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen alhier, met medewerking van de volgende Solisten:

de dames ELSIE PLAYFAIR uit Londen, JOVELLI uit Weenen, CLOTILDE KLEEBERG uit Brussel, GUILHERMINE SUGGIA uit Oporto, FELICIE KASCHOWSKA uit Darmstadt; en de heeren HENRI MARTEAU uit Genève, FRED. LAMOND, ALEX. PATSCHNIKOFF en WILLY BURMESTER uit Berlijn, FRIEDRICH GARLEN uit Mannheim en ARTHUR DE GREEF uit Brussel.

Voor deze Concerten, welke verdeeld zijn in twee series elk van 6 uitvoeringen resp. op 26 Nov., 17 Dec., 7 Jan., 4 Febr., 4 Maart, 1 April, en 3 en 26 Dec., 21 Jan., 18 Febr., 18 Maart en 16 April, worden niet-persoonlijke abonnementskaarten uitgegeven per serie en per plaats à f 9.— in het Balcon; f 7.50 in de Zaal; f 6.— op de tusschengalerijen en f 4.50 op de bovengalerijen.

De prijs der plaatsen buiten abonnement bedraagt per Concert in het Balcom f 2.—, in de Zaal f 1.75, op de Tusschengalerij f 1.50 en de Bovengalerij f 1.—.

Abonnementskaarten zijn te bekomen aan het GEBOUW VOOR KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, en bij den Heer G. H. VAN ECK, Vlamingsstraat 38, die op schriftelijke aanvraag de Kaarten aan huis zal doen bezorgen.

Opleiding voor Kantoor en Reporter.
Stenografie Riënts Balt

 Men schrijve nu eens; teenen, eeren, ten, toon enz.
 „Mijn dochter neemt zonder de minste moeite een eenvoudig dictaat op, hetgeen voor den korten tijd van onderwijs een uitstekend resultaat mag genoemd worden.
 (w. g.) FRANS DE VRIES, 's-Gravenhage.
 Inlichting en aanmelding bij RIËNTS BALT Perponcherstr. 78.
 Velen verwerven met dit systeem een goede positie of belangrijke salarisverhooging, waardoor de kosten der opleiding ruimschoots worden vergoed. — Systeem ook voor Moderne Talen.
 Ook schriftelijk onderricht door RIËNTS BALT.

Den Haag, Leiden, Delft, Rotterdam,
BURG WAL 8, PAARDESTEEG 7, CHORSTRAT 21, COOLSINGEL 15.
 DAMES leest de volgende week de annonce van de speciaal voor Indië ingerichte Mode-Magazijnen van

E. v. d. HORST,
 Hoofmagazijn Burgwal 8, bij de Wagenstraat, Den Haag.
 Alle goederen voor de helft der gewone prijzen.

De Firma TER MARSCH & Co.
 Hofleveranciers te ROTTERDAM
 levert, onder nevensstaand Fabrieksmerk, uitsluitend prima kwaliteit
Vleeschwaren, Soepen, Sausen, Hammen,
 ENZ. ENZ.
 Vraagt uitgebreide Prijscurant voor Export of Binnenland.

1895. Mevrouw VAN DER WERFF. 1905.
 (Gediplomeerd Deskundige.)
 Grootste, oudste en meest vertrouwde inrichting voor dames in Nederland.
STATIONSPLEIN 45. Geopend 11—2 en 7—10.
 Alle inlichtingen gratis. Ook per brief.
 Anti-Conceptionele Middelen. Préservatifs. Irrigators Pessarien. Clyscirs.

A. A. BOLT,
 Confiseur - Pâtissier - Glacier.
 Hofleverancier.
Bankastraat 4f, 4c, 4d, 4e, Interc. Telefoon 1415.
 Beleefde uitnodiging tot het bezichtigen der
St. Nicolaas-Etalage.
 Echte Indische Spekkook, zeer geschikt voor St. Nicolaas-Cadeau.

J. W. v. EDE v. d. PALS
Tollensstraat 130. Telefoon 1853.
 Behangerij. **AMEUBLEMENTEN.** Stoffeerdery.
 Eiken Fauteuil voor Heeren Zit- of Eetkamer, naar eigen ontwerp vervaardigd, bekleed met prima stof naar keuze f 22.50.
 Zeer geschikt voor St. Nicolaas-Cadeau.

HEINEKEN'S
 (Oudste) Glazenwasscherij
Stoom Jaloezieën- en Rolluikenfabriek.
 Driehoekjes 3, voorh. Wagenstraat 39a, Den Haag.
 Telefoonnummer 2478.
Amsterdam, v. d. Helststraat 1.
Utrecht, Potterstraat 20.
Hilversum Arnhem Nijmegen

St. NICOLAAS CADEAUX!

Poppen- en Speelgoedmagazijn „DE POPPENDOKTER”

Bericht de ontvangst van eene rijke en uitgebreide keuze Gekleede en Ongekleede Poppen, Poppenwagens en Poppensportwagens, Echte haren Poppenpruikken, Poppenkleeding, Speelgoederen, Fröbel- en Gezelschapspelen, enz. enz.

Aanbevelend,
A. Toorens, Piet Heinstraat 126.
MEIJROOS & KALSHOVEN, ARNHEM Koningsplein 9.
 Export van Piano's, Harmoniums, Muziek-, Blaas- en Strijkinstrumenten, Gramophones, enz. naar Oost- en West-Indië.
Speciaal voor de tropen aanbevolen:
 Piano's en Vleugels uit de fabriek van JOHN. BRINSMEAD & SONS, LONDON! Garantie 5 jaar.
 Catalogus franco op aanvraag.

BESLIST DE BESTE INDISCHE SIGARETTEN
 ZIJN DE
PAJAGOMBO ANT. SIGARETTEN VAN JUSTMAN TE BATAVIA.

Verkrijgbaar in alle voornamelijk Sigarenwinkels.

Generaal-Agent voor Nederl. **W. H. Voet & Zonen Haarlem.**

Restaurant des Indes.
Prins Hendrikplein 3a PIEPER-BAARS.
 Telefoon 1896.
 Iederen dag gelegenheid tot het verkrijgen van volledige rijsttafel en Europeesch eten.
 Plat du jours tot 4 uur à f 0.80.
 Na 4 uur 1 Gl.
 Diners van af f 1.50.
 Uitsenden van verschillende Schotels.
VRAAG TARIEVEN.
 Dagelijksche Dienst op Amsterdam.
 Firma BOELHOUWER en KRUIJSWIJK.
 Kantoor:
Dunne Bierkade No. 21.
 Telefoon No. 975.
 Speciaal voor goederen naar Oost- en West-Indië over Amsterdam.

Delicatessen en fijne Vleeschwaren.
 Voor bovengenoemde Artikelen is het beste adres bij
N. C. VERKERK,
 Prins Hendrikstraat 128.
 Voorheen Chef-Kok Witte Societeit.
 TELEFOONNUMMER 1850.

Dagelijksche STOOM-SLEEP-PAKSCHUITDIENST
DEN HAAG — AMSTERDAM Visa Versa
 Ondernemers J. en M. BOELHOUWER en J. J. KRUIJSWIJK.
 Vertrek namiddags 5 uur.
 Kantoor: den Haag Dunne Bierkade 21 Tel. 975
 Amsterdam Rokin, over de Ned. Bank Tel. 2308.
 Speciaal ingericht voor Verhuizingen.

Onmacht, Droomen, Verlies van levenskrachten
 wordt radicaal genezen door de Amerikaanse Versterkingsdruppels van Dr. WRIGHT. Prijs f 5 en f 3 per flacon. Fr. na ontv. postw. Remb. 25 cent meer.
Verzendhuis „Hygiea”,
 Stationsplein 45, Den Haag.

PORTRETTE
 in olieverf en pastel naar het leven en van overledenen naar photographie, door
Mej. Clasina Neuman,
 Verl. Suezkade 136. - Den Haag.
 Kinderen behoeven niet stil te zitten.

En gros. En détail.
Hoofd-Depôt
 voor 's-Gravenhage van af 15 October 1884, van het
ECHTE
 Prof. Dr. G. Jaeger's
Normaal-Ondergoed
 voor Heeren, Dames en Kinderen,
 in Zomer- en Winter-kwaliteit,
 uit de Fabriek der Heeren
Wilh. Benger Söhne, Stuttgart,
 tot de laagste prijzen.
 Lijders aan Nict en Rheumatiek ten zeerste aanbevolen.
A VAHLE & Co.
 DEN HAAG, Hoogstraat 14, Telefoon 2470.
 ROTTERDAM, Hoogstraat 340. Telefoon 2937.
 Opzigtzending franco door geheel Nederland.

P. ABRAHAMSON, HOFJUWELIER.
 Spuistraat 56. Veenestraat 27. Prinsstraat 34. Telef. 40. Telef. 2515. Telef. 2923.
 Juwelier, Gouden- en Zilverwerken en Horloges. Speciaaliteit in Tafel- en Dessertzilver.
 Atelier voor Diamantzetten en Reparatiën aan alle voorwerpen.
 Inkoop tot den laagsten prijs

Toko Bahroe,
Van Kinsbergenstraat 126, DEN HAAG.
 SPECIAAL ADRES voor
Versche Boembloe, Samballans, Indische Zuren, Kroepoeks, Petis-Oedang, Siropen, VERSCHE KWEE—KWEE enz.
 Aanbevelend,
W. BARNAS.

PENSION GUDE,
 Kanaal 15, b/d. Riouwstraat
 aan 3 tramlijnen.

ST. NICOLAAS-CADEAUX. TE KOOP:
 Een pr. vol diam. Heerenring 35 gl., ook kleiner van af 9 gl. tot f 22.50. Brilliant ringen van af 20 gl., 1 pr. vol diam. Broeche met 66 Diamanten voor 75 gl. Een 14-karaats gouden Heeren Rem.-Horl., zw. van kast, 28 gl., ook goedkoop à f 14.50; Gouden Dames Rem.-Horloges van af 7 gl. tot 16 gl.; 1 paar brillant Oorknoppen 35 gl.; 1 paar diam. Oorknoppen 45 gl.; 1 paar diam. Knoppen 25 gl., en een paar Bellen 15 gl. Verder nog gouden Kettingen, Ringen, Broches, Bellen, Knopjes, Daspellen enz. enz. — Ziet Etalage. Let vooral op Nummer.

62, Helmersstraat, 62,
 oud Verkoopshuis van alle Roerende Goederen. Nog een partij SPIEGELS, als: Een groen met gouden kroonlijst, 2 met facet gesl. rand, hoog 196 bij 95 cm. breed, 25 gl.; een met gouden lijst 15 gl.; een met noten lijst f 13.50 en kleinere van af f 3.50. — Ziet Etalage overzijde.
87, Helmersstraat, 87.
 Aanbevelend, W. v. d. STRAATEN.

PIANO- en ORGELMAGAZIJN
Smeltiusstraat 3. — Nijmegen.
HUUR PIANOS EN ORGELS
 van af f 2.50 per maand.
LEVERING OP TERMIJNBETALING
 Stemmen. Repareeren. Inruilen.

A. SCHARENBERG,
 Hofleverancier.
 GROOTSTE KEUZE
Thee- en Presenteerbladen, THEESERVIEZEN, Koffiestelletjes, Bouilloirs,
 enz. enz., enz.
's-Gravenhage, Hoogstraat 15

EDUARD PELGER,
MAGAZIJN VAN
HEERENHOEDEN.
Prinsestraat 39,
Iste huis naast de Brandweerkazerne,
's-GRAVENHAGE.

BLouses. COST. ROKKEN.
A. LANGEMEIJER,
den Haag, Hoogstraat.
Dames- en Kinder-Confecties,
JAPONSTOFFEN.
TAILLE COSTUMES,
gemaakt en naar maat.
ELEGANTE COUPE.
BILLIJKE PRIJZEN.
Eigen Ateliers.

JUPONS. PEIGNOIRS.

PRIVAAT- EN CURSUSLESSEN
in TEEKENEN en SCHILDEREN.

Voor **jonge Meisjes, Dames en Heeren** met **olie- en waterverf** op voorwerpen als: hout, glas, satijn, fluweel, linnen, vuurschermen, kamerschermen, photo's. — Boetseeren met caoutchouc op vazen, bloempotten enz. Brandschilderen op houtvoorwerpen, kussens v. fluweel, laken enz. Sepia bordes en tegels. Stilleven en bloemen n. d. natuur enz.

Ruim 200 voorbeelden v. bloemen, landschappen, vogels, vruchten en figuren worden in bruikleen gegeven.

Atelier Welmarstraat 52.

CONSTANCE VAN TRICHT,
Leerares Middelh. Ond. Teekenen.

Photographie Artistique.
KOENDERS & Cie.
27 Anna Paulownastraat
LA HAYE.
Téléphone 2221.

J. H. STADHOUDER.
Hoofddepôt Brouwerij 't Haantje.
De bieren worden isobarometrisch getapt. (De meest Hygiënische methode.)
Mineraalwaterfabriek 't Haantje.
LIMONADE SIROPEN.
En gros. **WIJNHANDEL.** En détail
v. **Limburgstirumstr. 30.**

Over te nemen
een prachtvol kruisnarrigen Piano in mooie zwarte kast, merk PEIFFER Berlin, voor Indië gebouwd, met 5jarige schriftelijke garantie voor den prijs van f 200.—
Een flink 3 registers Studeororgel, zuiver van toon, voor f 25.—, ook met garantie.
Een altviool met kist en stok f 25.—
Een oude viool met kist f 20.—
Een camera met 3 raamp. en standaard f 25.— gekost hebbende f 75.—
Ziet en overtuigt U.

87 Helmersstraat 87.
PIERRE J. MOOIMAN,
Marchand Tailleur.
v. **KINSBERGENSTRAAT 100.**
Costuums vanaf 22 gld., Demisaisons vanaf 20 gld., Schesterfields en Raglans in alle prijzen. Expres atelier voor reparatiën uitstoomen en oppers van alle kleedingstukken.
Specialiteit in het verbeteren van niet passende kleeding.

Pension Büchner.
Laan van Meerdervoort 198,
hoek **PERPONCHERSTRAAT**
Den Haag.
Logies te verkrijgen
per maand, per week en per dag.
Volledige Badinrichting in huis.
A. A. KNUIJVER & ZONEN,
Hofleveranciers
van H. M. de Koningin en H. M. de Koningin-Moeder.
Gedempte Raamstraat 11-12,
's-GRAVENHAGE.
Ned. Fabriek van
Banieren, Vaandels, Militaire Borduurwerken
Inrichting voor 't borduren van
Lambrequins, Stoelzittingen, enz.
Uitgebreide Weverij en Passementfabriek
voor de vervaardiging van Franjes, Embrasses en Agrementen in soliede kwaliteit en iedere verlangde kleur.
CONCURREERENDE PRIJZEN.

's-Gravenhaagsche
**Crediet-Vereeniging en
Depositokas**
Den Haag — Buitenhof 46.

Waarborgkapitaal en Reserve
f 400.000.

Directie:
Mr. I. B. VAN BERCKEL — J. L. DIETZ.
Commissiehandel in **Effecten en Coupons.**
Credieten tegen persoonlijk of zakelijk onderpand. Verhuurt **Safes** in den brandvrijen kelder. Plaatst gelden à **deposito**, in **chèque-rekening**, in de **spaarkas**.
Fourniert tegen zeer voordeelige koersen **Traites** op de belangrijke plaatsen in **Ned. Indië**.
Verstrekt alle gewenschte inlichtingen.
Kantoor-tijd 9—3 uur.

Levensverzek. Mij ARNHEM,
Maatsch. Kap. Eén miljoen gulden (volteekend),
sluit levensverzekeringen en lijfrenten op
bijzonder gunstige verzekeringsvoorwaarden
en tegen lage premien.
Bijkantoor te Batavia: **KALI BESAR.**

Het mooiste St. Nicolaas-Cadeau!!
KOOPT MEN BIJ

The International Zonophone-Company.

GROOTSTE SORTERING VAN DE ZOO GUNSTIG BEKENDE

ZONOPHONE-RECORDS.

De duurzaamste en meest klankvolle records der wereld.
Specialiteit „Opera-nummers” à 90 ct. en f 1,80, Platen aan beide zijden bespeelbaar f 1,20 en f 2,40.
Zeer lieve Baby-records 45 cents.

De origineele Zonophone-machines, compleet à f 25, f 42, f 66 en f 72, waarbij de meest geruischlooze en op alle wereldtentoonstellingen de hoogst bekreunde, die het natuurlijkst de menschelijke stem, alle denkbare muziek-instrumenten, orkesten enz. het duidelijkste weergeven.

ZONOPHONE-NAALDEN zijn de beste.

40 cent per doosje van 200 stuks, 1000 stuks f 1,50.

INRUILEN van gebroken of versleten platen.
Verzending door geheel Nederland en Koloniën.

Catalogus op aanvraag gratis verkrijgbaar.

The International Zonophone-Company,

Eenig Adres: **Passage 46,**
DEN HAAG.

MET GROOTE GEHOORZAAL.

Chaussures Françaises et Américaines.

A. KOGELS & ZON,

PRINSESTRAAT 56. TELEFOON 2825.

Smaakvolle Collectie

Soirée-, Salon- en Dansschoenen.

Het Indisch-Nederlandsch Kantoor,
Conradkade 60, 's-Gravenhage, bij de Laan v. Meerdervoort.
X. vertrekt naar Indië. Hij is 25 jaar oud en gehuwd. Vóór zijn vertrek sluit hij met een soliede, 1e klasse Verz.-Mij de overeenkomst, dat hij over 20 jaren f 10.000 ontvangt. Komt hij vóór dien tijd te overlijden, dan wordt dit bedrag **aanstonds** uitgekeerd. Daarvoor betaalt hij eene maandelijksche premie van f 36,60.
Y. ook 25 jaar oud, komt overeen, dat f 10.000 alleen bij zijn overlijden worden uitbetaald, onverschillig wanneer dit plaats vindt. Hiervoor betaalt hij levenslang f 19 per maand. Nadere inlichtingen verstrekt
Het Indisch-Nederlandsch Kantoor, Conradkade 60, 's-Gravenhage.

Vraagt
de bekende
Saucen en
Uw Leverancier
Groenten, Soepen,
Zuren van de Firma
TIELEMAN & DROS, Leiden.

H. VAN ROOY,
Amerikaansch- en Fransch Schoeisel.
Bankastraat 4 L, Den Haag,
naast de Melkinrichting „de Sierkan.”

H. HOLLENKAMP en Co.

Vijzelstraat, hoek Keizersgracht, Amsterdam.

Telefoonnummer 1118.

SPECIALAAL ADRES voor de Levering van
OOST- EN WEST-INDISCHE UITRUSTINGEN.
alsmede **Civiele en Militaire Uniformen.**

Bekroond met de **Gouden Medaille**, hoogste onderscheiding, voor
Uitrustingen voor de Tropen, de **Zilveren Medaille** en **2de Prijs** voor de
Gala-, Militaire- en Civiele Uniformen op de Tentoonstelling van **MODE en REFORM**,
September 1905, Amsterdam.

C. HOYNG,

Den Haag. — Utrecht.

Geïllustreerde Prijscouranten worden gratis op aanvraag toegezonden

Echt Chineesche Thee,

speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

Lambert Waterreus,
Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.
TELEPHOON 1447.

Koloniale waren - Comestibles.

Importeur van Indische Ingredienten v/d Rijsttafel.

ONTVANGEN: Honing in de Raat in glazen doozen.

Lemon Cheese jam (Kennemerland).

Rademakers & Krapetien & Holm's Eikel Cacao.

etc. etc.

BOEATAN.

Plaats 9, Den Haag.

PERMANENTE TENTOONSTELLING,

Verkoop en Bestelling voor

St. Nicolaas en Kerstmis.

Groote Keuze

van allerlei voorwerpen van **Ned.-Indische Huisvlijt** en **Kunstnijverheid**, zoowel **Prachtige Cadeaux**, als **Kleine Voorwerpen**, ook voor **Surprises**, en vallende binnen ieders bereik:

Batiks, Weefsels van af de eenvoudigste tot de rijkste, **Houtsnijwerk, Koperen Graveer- en Drijfwerk, sierlijke Wapens, Palembang'sch Lak- en Kantwerk**, zeer fraaie **Gevlochte Matten** en ander vlechtwerk, allerlei mooie **sieruden**, waaronder **Hoed- en Daspelden, Kettingen, Broches, Knoopjes** enz., ook **Filgraanwerk, Gesneden-Ivoor, Wandelstokken, Wajang-figuren**, fraai **Open-gebeiteld en Beschilderd Leerwerk**, met snijwerk versierde **Bamboe-Kokers, Kraten-arbeid**, en nog veel meer, te veel om op te noemen.

Bijzondere Etalage

van af **Maandag 13 November.**

Winkel en Tentoonstelling zijn open, met **VRIJ ENTREE** **VOOR EEN IEDER**, elken werkdag van 10 ure v.m. tot 9 ure 's avonds.

THEE en INDISCH GEBAK in de rustige, gezellige achterzaal
van af **3 tot 9 ure nm.**

Zegt het voort!

Stoomvaart-Maatschappij

„ROTTERDAMSCH LLOYD”

Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië

in verbinding met de diensten der

Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam	van Marseille.	te Port-Said.	te Padang.	te Batavia
Willems †	9 Dec. 1905	21 Dec. 1905	26 Dec. 1905	15 Jan. 1906	17 Jan. 1906
Ardjoeno	23 „ 1906	4 Jan. 1906	9 Jan. 1906	29 „ 1906	31 „ 1906
Goentoor †	6 Jan. 1906	18 „ 1906	23 „ 1906	12 Febr. 1906	14 Febr. 1906
Lawoe	20 „ 1906	1 Febr. 1906	6 Febr. 1906	26 „ 1906	28 „ 1906
Opair †	3 Febr. 1906	15 „ 1906	21 „ 1906	12 Maart 1906	14 Maart 1906
Gedé	17 „ 1906	1 Maart 1906	6 Maart 1906	26 „ 1906	28 „ 1906
Sindora †	3 Maart 1906	15 „ 1906	20 „ 1906	9 April 1906	11 April 1906
Salak	17 „ 1906	29 „ 1906	3 April 1906	22 „ 1906	24 „ 1906

† 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.

De Hoofd-Agenten: **Buys & Co., Rotterdam.**

De Agenten: **Eijkenluyters & Tromp, Anna Paulownastraat 11, 's-Grave.**

te vervolledigen met de daaraan nog steeds ontbrekende paragraaf, gewijd aan de West-Indische Koloniën.

V. In verband met de voordrachten, ten vorigen jare door de heeren van Bennekom en Martijn, is het bestuur nog werkzaam geweest om zich meer licht te verschaffen omtrent het tegenwoordig nut en de toekomst van onze vestiging op Sabang, alsmede omtrent de mogelijkheid van de oprichting van een Indische Kamer van Koophandel in Nederland, doch zonder bepaald resultaat.

Ten slotte blijft het Bestuur der vereeniging een beroep doen op alle leden om het behulpzaam te zijn in zijn pogingen om het ledental uit te breiden en om personen te vinden, geschikt en geneigd om onderwerpen, welke de gemeenschappelijke belangen der koloniën en van het moederland raken, in onze vereeniging in te leiden, dit alles tot voortdurend bloei en vooruitgang onzer vereeniging met haar schoone doeleinden.

VII. 't Woord verleend aan den heer G. Nypels, tot het houden zijner voordracht over: *Onze politiek ten opzichte van Boni*.

Na de rede van den heer Nypels, die blijkbaar met groote instemming was aangehoord en waarvoor hem door den Voorzitter de dank der aanwezigen werd betuigd, werd, nadat eene korte pauze was gehouden, door den Voorzitter het woord verleend aan diegenen der aanwezigen, die naar aanleiding van het gesprokene iets in het midden wenschten te brengen. Hiervan werd gebruik gemaakt door de heeren Baron van Hoëvell, oud-gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden, dr. Blink en Hoynck van Papendrecht. Na hierop gevolgde repliek van den heer Nypels werd de vergadering door den Voorzitter gesloten.

De voordracht van den heer Nypels en de gevolgde discussiën zullen worden opgenomen in het Koloniaal Weekblad, terwijl afdrukken daarvan aan de leden der vereeniging zullen worden toegezonden.

Namens het Bestuur der vereeniging:
STEMFOORT, Voorzitter.
J. L. SWART, Secretaris.

RECLAMES.

Proefles gratis. Prospectus franco.

Abonnement geldig in
BERLITZ
meer dan 170 steden
SCHOOL
ALLEEN
Noordeinde 58 a
Gewaarshuwd wordt tegen
arglistige nabootsing.
ALL MODERNE
TALLEN
Onderwijs Vertellingen

Gunstsalon
W. H. Idzerda
31 Laan van Meerdervoort 31
DEN HAAG
Tentoonstelling Fotografieën
dagelijks geopend van 10-4 uur
Portretten
uitsluitend uitgevoerd in onveranderlijken
kool- en gomdruk

Onze politiek ten opzichte van Boni.

In het begin van de 17e eeuw schonk de O.-I. Cie. voor het eerst aandacht aan Selebes. In 1637 verkreeg de opperlandvoogd van Diemen een contract, waarbij aan de Cie. vrijen handel, — maar geen vast verblijf in Gowa werd toegestaan. Dit beloofde groote voordelen, want de vorst van Gowa had destijds geheel Zuid-Selebes, benevens meerdere eilanden aan zijn gezag onderworpen. In tegenstelling met de gekoesterde verwachtingen kwam het echter tot een oorlog, die eene volslagen overwinning aan admiraal Speelman bezorgde. Deze legde den 18en November 1867 Gowa's koning de harde voorwaarden op, die als het Bongaisch tractaat bekend zijn gebleven (naar 't plaatsje Bongaja waar de onderhandelingen plaats vonden).

Zonder diep op de bepalingen in te gaan, moeten wij de hoofdstrekking ervan toch kennen.

Het ter markt brengen van de voornaamste import artikelen kwam uitsluitend aan de Cie., die vrijdom zou hebben van alle lasten.

Het vaartgebied der bewoners van Z.-W. Selebes werd beperkt.

De voornaamste havenplaats Makassar kwam, met het daarbij behoorende fort Oedjoe-pangand (sedert fort Rotterdam), eenige landen benevens daarvan, alsmede landschappen aan de zuidkust en de tot Gowa behorende eilanden aan de Cie.

De koning van Gowa deed afstand van alle aanspraken of heerschappij over de vroeger door hem overwonnen landen, zoodat o.m. Boni, Soppeng, Loewoe aan zijne suprematie onttrokken werden.

Het Bongaisch tractaat beoogde al deze landen tot een bondgenootschap te vereenigen, waartoe ook de andere staten van Z.-W. Selebes zouden kunnen of moeten toetreden.

Hebben de bewindvoerders te Batavia vermoedelijk de betekenis van deze overwinning vooral gezocht in het bezit van de handelsplaats Makassar, die de sleutel der Molukken werd genoemd, voor ons is het streven van Speelman om alle staten, goed- of kwaadschiks, tot een bondgenootschap te vereenigen van meer belang. De vorsten moesten hunne landen voor andere natieën sluiten; de Cie., die velen hunner weer in macht hersteld had, werd als sluit- en schermheer erkend; zij zou te beslissen hebben in alle geschillen tusschen de bondgenooten. Zoo moesten rust en vrede in de plaats van de onophoudelijke oorlogen treden.

Speelman heeft echter zelf de verzevenlijking dezer mooie illusie onmogelijk gemaakt, niet zoozeer doordien hij om dien vrede te krijgen, een krijgstocht begon tegen allen, die niet vrijwillig toetraden, want dit leidde ten slotte tot algemeene deelname aan het tractaat, maar wel door de positie, welke hij verschaftte aan een Bonischen prins, Aroe Palakka, die hem bij de veldtochten op Selebes groote diensten bewezen had. Deze kreeg eene woning bij Makassar, werd tolk en raadgever bij alle onderhandelingen met vorsten en grooten en bleef in die stelling gehandhaafd, nadat hij tot koning van Boni ge-

kozen was. Daardoor ontstond het, gedurende bijna anderhalve eeuw gehandhaafde, gewoonte-recht, dat geen vorst tot den vertegenwoordiger van de Cie. en later van het gouvernement, toegelaten mocht worden, dan door bemiddeling van Boni's vorst, die op deze wijze controle en invloed nitoevende op onze handelingen en die onzer bondgenooten. Van deze averechtsche verhouding heeft Boni partij getrokken om zijn haan zoo veel mogelijk victorie te doen kraaien en dien van de Cie. zoo veel mogelijk te plukken.

Hoever het daarin geslaagd was, konden de Engelschen waarnemen, toen zij in Februari 1812, tengevolge van hunne verovering van Java, ook de bezittingen in Z. W. Selebes kwamen overnemen. Europeesche ambtenaren, militairen zelfs lieten zich tot in Makassar ongemantierde en harde bejegeningen van de minsten der Bonieren welgevallen; herhaaldelijk kwamen plunderingen, rooverijen, moorden voor, zonder dat men daarentegen iets durfde doen; de Europeanen waagden het niet verder te wandelen dan de omwalling; de inkoopers gingen onder gewapend geleide naar de pasars.

Zoo ver komt het als zwakte van de staatkunde leidt. De Engelschen oordeelden den toestand weldra onhoudbaar. Een expeditionair korps kwam, in 1814, onder generaal Nightingale, naar Makassar en versloeg in een strijd van twee uren de Bonieren, die met hun koning uit ons gebied vluchtten. Hiervan werd in menig opzicht voordeel getrokken. Aan Boni's vorst werd verboden zich weer te Makassar te vestigen, de Engelschen wilden vrij zijn in hun omgang met alle vorsten; de landschappen Pangkadjene en Segeri werden ingelijfd; de haven Paré Paré, die aan Boni behoorde, werd in bezit genomen, maar in bruikleen gegeven aan Sidenreng.

Door dit gemakkelijk succes misleid, verliet generaal Nightingale te spoedig Selebes, waardoor de Engelschen op de verkregen resultaten niet hebben kunnen voortbouwen. Was gebleken wat een krachtige bouw vermag om taai tegenwerking te snijden, daarna zouden zij ontvaren hoe gemakkelijk de taai massa zich weer samen-trekt, als het slechts bij één vuur blijft. Waagden de Bonieren het niet tot bij Makassar terug te keeren, zij drongen toch, door 't Rotsgebergte, tot in de vlakte van Maros door en waren van daar nog niet verdreven toen de Nederlandsche commissaris Chassé, in October 1816, het bestuur weer van de Engelschen overnam.

Bij onze poging tot het hervatten der onderhandelingen nam Boni eene houding aan die van waardigheid en zelfbewustzijn sprak, het wees elke toenadering af zolang de vorst niet in alle oude rechten, ook dat van als tusschenpersoon op te treden bij alle aanvragen met andere Selebesche vorsten, hersteld werd. Wij meenden al heel flink te zijn door die eischen niet in te willigen, ja er waren zwakkelingen die zelfs daartoe wilden overgaan. Insteede van onzerzijds als onvoorwaardelijken eisch voor elke onderhandeling te stellen: «ontruimen van de door Bonieren bezette gedeelten van ons gebied», bleven wij van 1816 tot 1824 naar inschikkelijkheid hengelen.

Middelwijd had de overtuiging ingang gevonden dat de slechte gang van zaken was toe te schrijven aan het verouderde Bongaisch contract en stelde de regering zich alle heil voor van een nieuw tractaat.

Nadat eene commissie de zaak voorbereid had, kwam de gouverneur-generaal van der Capellen zelf naar Makassar om haar haar beslag te doen krijgen.

Hij had het denkbeeld van een te vormen bondgenootschap in, naar hij overtuigd was, meer practischen vorm verrat; zijn optreden moest een keerpunt wezen in de staatkunde van Selebes, het is hoogstens een mijlpaal geworden.

Het bondgenootschap van alle staten in Z.-W. Selebes en de daaronder ressorteerende eilandengroepen zou Nederland als hoofd hebben, maar overigens zou geen der bondgenooten eenig daadzakelijk voorrecht genieten.

De monopoliegeest zou wijken, de alleenhandel van Nederland werd opgeheven.

Wie manslag begaan had, zou zijne schuld niet meer mogen vrij koopen.

De rechtspraak zou zich niet meer richten naar de wetten van het rijk waaruit de schuldlige afkomstig was, maar naar die van het landschap waar het strafbare feit bedreven werd.

Dit waren de voornaamste punten, die de nieuwe richting moesten bepalen, naast aanwijzingen om handel, visscherij en landbouw te onttrekken aan de afpersingen van vorsten en grooten.

Gelijk ieder, die, door vredeszin gedreven, meent dat zijn vredesaanbod willig ingang zal vinden als 't goede, heilzame aan alle partijen maar duidelijk wordt voorgelaten, zoo was ook de gouverneur-generaal van der Capellen overtuigd door zijn ontwerp vrede en voorspoed aan Selebes te brengen. Toen hij, die aldus opbeuring, rust, gezondheid had willen schenken, den 4en Juli 1824 voet aan wal zette te Makassar, was zijn eerste besluit — expeditiën te zenden naar Tanette en Soeppa, twee staates op de westkust, die evenals Boni reeds lang in vijandschap tegenover het gouvernement stonden en die de nieuwe voorstellen op onhebbelijke wijze afgewezen hadden.

In Tanette behielden onze troepen onder leiding van luitenant-kolonel H. de Stuers, adjudant van den gouverneur-generaal, eene gemakkelijke overwinning.

Ook dit bracht Boni noch Soeppa echter tot toegeven. De landvoogd besloot thans niet langer op hunne instemming te wachten, maar al vast de nieuwe overeenkomst aan te gaan met de vorsten, die daartoe bereid waren. Dientengevolge werd den 7en Augustus het «vernieuwd Bongaisch contract» of «verdrag van Oedjoe-pangand» gesloten, met Gowa, Sidenreng, Tanette, Boeton, benevens eenige vorstendommen van minder aanzien. Behalve Boni en Soeppa ontbraken dus Soppeng, Lamoeroe Barroe, de Adja-Taparang- en Masenrempoeloe verbonden, Mandar, Wadjo, Loewoe, alsmede kleinere landschappen en de eilanden. Toch bleek het verstandig geweest te zijn den oogst halfrijp binnen te halen, want de krijgs-berichten tegen Soeppa liepen op eene reeks nederlagen uit. De kapitein t. z. Buys, de overste Reeder, de tot kolonel bevorderde de Stuers keerden geslagen naar Makassar terug, zonder hoop de krijgszaken te doen keeren. Onder die omstandigheden verliet de gouverneur-generaal Selebes.

Vier dagen na zijn vertrek drongen de Bonieren in onze Noorder-districten door. Segerie en Pangkadjene kwamen in opstand, de uit Tanette verdreven vorst keerde er triomfantelijk terug.

Eindelijk besefte men te Batavia dat ook voor Selebes gold: wie een hechten vrede wil, moet toonen er strijd om te durven voeren.

Generaal van Geen kreeg de opdracht, door «een krachtdadigen oorlog tegen Boni en deszelfs bondgenooten, de herstelling van het Nederlandsch gezag te bewerken».

In Maart 1825 werden de strandwerken bij Badjoe vermeersterd, waarna de hoofdplaats van Boni verlaten werd bevonden. Inplaats van zich hier te vestigen, gaf de bevelhebber haar aan de vlammen prijs en keerde naar Badjoe terug. In eene proclamatie werd der vorstin haar onmacht voorgehouden, haar vlucht verweten, maar haar tevens vergeving voorgespiegeld als zij berouw toonde. Mocht zij daarentegen volharderen, dan zou het land te vuur en te zwaard verwoest worden, dan zouden de stift-hoofden tot in de ontoegankelijkste schuilhoeken vervolgd worden.

Het antwoord luidde ongeveer: kom maar op, als je durft!

En toen? toen gleed het zand door de vingers. Een tegenvaller hier, een misrekening daar, veel ziekten, het slechte weer, dit alles deed den generaal besluiten — naar Makassar terug te keeren.

Had hij de snoevende proclamatie niet verzonden, dan had hij den tocht voor eene volbrachte tuchtiging kunnen laten doorgaan, nu moest deze in ieders oog als eene mislukking gelden.

Maar generaal van Geen was niet voornemens zijne taak als volbracht te beschouwen. Den 23en Juni 1825 was eene krijgsmacht in de baai van Paré-Paré vereenigd, om het onoverwinnelijke Soeppa andermaal aan de beurt te stellen. Hier was 't succes volkomen. De generaal omvatte de plaats. Sultan Adam van Soeppa kwam, met alle vorsten van Adja-Taparang, in onderwerping op de voorwaarden van het vernieuwd Bongaisch tractaat.

Bouwend op dit resultaat, achtte van Geen den toestand nu gunstig genoeg om de expeditionnaire macht te ontsenden. (*) Men vertrouwde in alle gevallen, zoo schreef hij aan den commandant van het leger, dat Boni het niet licht zou wagen ons grondgebied aan te vallen.

De staatkunde met diepte van van der Capellen was derhalve weer los gelaten, voor die van «geen socsah», zonder meer. Om de rust te bewaren, kon men de gewenschte hervormingen ook niet doorvoeren in de landen, die ze contractueel aangenomen hadden, want de betekenis ervan lag in het wederkerige en eenparige.

Eigenaardig is hoe in Boni door alle bedrijven heen eene partij bestaan heeft, welke het niet in het belang van het land oordeelde fel tegen de Europeesche invloeden in te gaan. Na den aftocht onzer troepen in 1825 begon voor de aanhangers der partij een onaangename tijd. Zij werden gearmd en gehoord, en ten slotte zochten zij steun bij het gouvernement, dat handig in troebel water wist te visschen. Wij kunnen hier het ingewikkelde verloop niet weergeven, genoeg zij, dat Aroe Sinré, de rijksbestierder, voor deze partij gewonnen, in 1838 van eene gunstige vleg gebruik wist te maken om Boni's vorst over te halen, vrede met Nederland te sluiten en het vernieuwd Bongaisch contract aan te nemen. Zoo broos was echter de vriendschap, dat diezelfde vorst de aangegane verbintenis niet wilde beëdigden. Daarvoor zijn vier acht jaren van uitrijken naar eene gunstige gelegenheid noodig geweest, die bij de troonsbeklimming van een nieuwen radja, in 1846, snel waargenomen werd.

Bij de toetreding van Boni bestond de opvatting reeds, dat dit niet als een omhelzen van de in het vernieuwd tractaat uitgedrukte beginselen beschouwd mocht worden, hoe zonderling deze tegenstelling ook moge schijnen. Boni had kunnen waarnemen hoe de overeenkomst van 1824 in geen der aangesloten staates iets veranderd had, en de bijbedoeling, destijds al uitgesproken door eenige oerbiedigen en door de latere gebeurtenissen bevestigd, maakte de tegenstelling nog sterker, Boni had plannen geel in strijd met den geest van het bondgenootschap, en het verwachtte van het gouvernement geen tegenwerking als dit zijn lang verlangd verdrag eindelijk gekregen zou hebben.

Inderdaad zijn met 1838 de Bonische machtsuitbreidingen om de golven van Tomini en Tolo begonnen, kort nadien gevolgd door het steunen van eene ons vijandige woeling in Sidenreng. In 1849 werd de hoofdbewerker van den vrede, Aroe Sinré, van alles beroofd en uit Boni verdreven. Dit zijn enkele grepen om de stemming aan te geven, die de gouverneur-generaal Rochussen vond, toen hij in 1849 te Makassar kwam, om het verloop der zaken in eene gewenschte bedding te leiden.

Had Z.Exc. zich veel voorgesteld van het verklaren van Makassar tot een vrijhaven (1846), bij zijn vertrek kon hij overigens geen grootsche gedachten als leidraad achterlaten: het door hem voorgeschreven beginsel, tocht van onthouding bij de twisten van de Selebesche vorsten onderling, klonk meer vredelievend dan het werkte en was feitelijk eene negatie van de grondgedachte waarop 't bondgenootschap berustte; een rechtvaardig bestuur, beschermend personen en eigendommen, maar dit zou in de eerste plaats eene krachtige hervorming vereischt hebben, ingaande tegen den heerschenden uiterst conservatieve geest, zoodaerds te lezen was in St. 1824 n°. 31-A, waar gesproken werd van «het gemis van veiligheid voor personen en eigendommen, bij ontstentenis van genoegzame bescherming en klem in het bestuur, en van doelmatige rechterlijke instellingen»; naast deze valsche illusie, de juist gestelde opvatting: Boni, Soppeng, Wadjo en andere staates zullen in ons vredelievend streven slechts eene aanmoediging vinden voor hunne aanmattingen, die ons tot het toedienen van eene kastijding zullen verplichten.

Evenals van der Capellen was Rochussen naar Selebes gekomen om vrede, rust, welvaart te brengen, en evenals deze kwam hij tot het inzicht, dat een gouverneur-generaal wel oorlog kan verklaren, maar niet oorlog kan beletten.

Tien jaren dreef Selebes op de beginselen door Rochussen aangegeven. In dien tijd ging Boni, zoodaerds door hem voorzien was, steeds stouter en bouter tegen ons in: een onafgebroken strijd van protesten over wederrechtelijke daden van Boni in tot ons gebied behorende streken op de oostkust van Selebes; over het behandelen van onze bondgenooten en onze onderdanen als zijne ondergeschikten; over het onbetamelijk bejegenen van onze gezanten; over het omgekeerd doen voeren van onze vlag door Bonische vaartuigen; alsmede over de weigering der nieuw gekozen vorstin, Base Kadjoere, om het vernieuwd Bongaisch tractaat te teekenen en te beëdigden.

Generaal Steinmetz zou Boni in 1859 de toegedachte kastijding toedienen. Na de vermeestering van Badjoe gewond, gaf hij het bevel over aan kolonel Waleston, die de hoofdplaats vermeersterde, veel liet branden en blakeren, en weer naar de strandplaats terugkeerde. Daar werd eene sterke gebouwd; in den daarvoor benodigden tijd eischen koorts en cholera ontzettend veel offers, daarentegen kwam geen toenadering van vijands zijde. In April verliet weer eene mislukte expeditie Boni, ditmaal bleef onze vlag er echter wapperen boven een, door ± 200 man bezet fort (onder kapitein Rijkens).

Ook in 's vijands land herhaalde de geschiedenis van na 1825 zich nu, maar ditmaal met vlugger verloop. Nog leefde de partij daar voort die van aansluiten bij het gouvernement wel voordeel voor haar land verwachtte, en thans weer moest deze het zoo zwaar misgelden, na het vertrek der expeditie, dat haar hoofdfiguur, prins Aroe Palakka, met een 200tal verwanten en volgelingen, naar Makassar uitweek.

Te Batavia vond men daarin geen aanleiding om ook verder het verleden weer eens door te sukkelken. In hetzelfde jaar 1859 voerde de leger-commandant, generaal van Swieten, eene krijgsmacht tegen Boni aan. In December nam zij de hoofdplaats Watampone, vervolgde Base Kadjoere naar Pasempa, het sterke, waardoor de vorstin buiten haar land vluchtte; daarna trokken onze troepen tot Pampanoea, het rijke, aan de Tjenrana, grensrivier met Wadjo, terwijl bovendien colonnes andere gedeelten van het land bezochten. Insteede van te branden en te vernielen, was het geweld zoo veel mogelijk tot het

verminderen van de schade beperkt.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

Als reden van het ontijdig terugkeeren naar Java is later veelal het uitbreken van den opstand onder Dipä Negarä in Midden-Java bijgebracht; geheel ten onrechte echter. Generaal van Geen en zijne lastgevers handelden niet in het bewustzijn van hetgeen in Djokja broeide. De generaal en de krijgsmacht zijn dan ook niet naar Midden-Java, maar naar Soerabaja en Batavia scheep gegaan, eerst op reis daarheen, volgde het bevel om zich naar Semarang te begeven.

noodzakelijke begrensd gebleven. Dit optreden wekte, in zijne kracht en in zijne gematigheid, blijkbaar vertrouwen. Bevolking en hoofden kwamen in onderwerping, de rijks-sierraden werden ingeleverd. Onder den invloed van ons hersteld prestige, werd de uitgeweken vorstin vervallen verklaard en Aroe Palakka tot koning gekozen.

Deze zou echter niet meer bondgenoot van het gouvernement zijn, maar Boni als een leen ontvangen, steeds door den leenheer op te vorderen, bovendien werd zijn gebied ten bate van het gouvernement verkleind met de landschappen Kadjang, Sandjai, Oud-Boeloeoemba, en eene smalle strook, die deze Ooster-districten met de gouvernementslanden ter westkust verbond, maar tevens Boni en Gowa van elkander scheidde.

Het contract van 13 Februari 1860 regelde niet slechts de staatkundige verhouding, het wilde ook ten bate van het volk op het inwendige bestuur influenceeren. Het bevatte o. a. bepalingen ter bescherming van landbouw, nijverheid, handel, scheepvaart, ter bestrijding van zee- en strandroof, en van willekeur in de behandeling der onderdanen. Om ongewenschte invloeden te kunnen weren, behield het gouvernement zich de beslissende stem voor over de bevoegdheid om gronden te verluiren, en om onder den grond te laten graven.

Men ziet het, in dit contract was de wil tot verbetering der inwendige toestanden al uitgesproken; het in onze tijd doorgevoerde programma was deels in 1824, deels in 1860 reeds aangenomen.

Hoeveel afstand door de toenmalig heerschende opvattingen gelegd kon worden tusschen voorschrift en uitvoering, blijkt uit een ander artikel van dit zelfde tractaat.

Met het tijdstip van 't sluiten van den vrede viel de afschaffing van de slavernij in Indië samen, die, volgens het «Reglement op het beleid der Regeering van 1854» (art. 115), met ingang van 1860 uit geheel N. I. verdwijnen moest. Dadelijk had men nu eene prachtige gelegenheid om dit voorschrift der hoogste Indische wet in toepassing te doen gaan in het leen Boni. Insteede daarvan, stelde men zich tevreden met eene belofte: menschenroof, handel in menschen, in- en uitvoer van slaven niet te dulden. Hoe weinig van een zoodanigen maatregel, zonder controle, te verwachten is, blijkt wel het best, wanneer men in de onder ons rechtstreeks bestuur staande districten, door onvoldoende controle, thans nog slaven aantreft, in weerwil der bepaling van het regerings-reglement en niettegenstaande in 1873 — dus 32 jaren geleden — eene afzonderlijke regeling de slavernij voor ons gebied in Selebes nog eens afgeschafft verklaard heeft.

Zoo ging het ook met de andere voor Selebes in het contract uitgesproken goede wenschen. Hield het zich vooreerst correct aan de eischen ten opzichte van zijn optreden buiten eigen grenzen gesteld, in het binnenslands bestuur en beheer kwam geen verbetering; met niet geringer willekeur dan voorheen werd de kleine man, de pandeling, de slaaf door de grooten onderdrukt en uitgezogen. Heeft de Indische regering de illusie gehad door het contract van 1860, dat, met uitzondering van de leenroerigheid (*), geleidelijk ook door andere staten van Selebes aangenomen is, inderdaad betere toestanden te kunnen scheppen, dan moet zij spoedig ontgoocheld zijn door de in de nieuw verworven Ooster-districten opgedane ondervinding. Daar had zij Aroe Palakka's oudsten zoon, Lapawawoi Kraeng Segeri, tot regent aangesteld. Insteede van zich te dragden naar de verordeningen, die hij namens ons bestuur had uit te voeren, misbruikte hij zijn positie tot zoodanige afpersingen, knevelarijen en publieke schandalen, dat zijn verwijdering noodig werd. Hij kreeg toen in Boni gelegenheid zich schadeloos te stellen. Dit geeft een treurigen blik op de toestanden in Boni, dit slaat den bodem in aan alle verwachtingen, die men van eene overeenkomst zonder krachtige leiding en goede controle mocht gekoesterd hebben.

Door het overlijden van Aroe Palakka moest in 1871 eene nieuwe vorstenkeuze plaats hebben. Deze wees Lapawawoi Kraeng Segeri niet aan, vijf, volgens de overlevering, de vorsten van Boni van vaders- en van moederszijde Loewoosch bloed in de aderen moeten hebben (Loewoe wordt als de bakermat van het gezag beschouwd), en dit bij hem van moederszijde niet het geval was. Zoo werd zijne halfzuster Barri Aroe Timoerong de uitverkorene.

Uit het tijdperk harer 14 jarige regeering mogen eenige punten hier niet onvermeld blijven.

Het door haar, bij hare erkenning, geteekend contract was eenigzins aangevuld, en verrijkt met de verbintenis van vorstin en hadat om het volksoudertijds, met de middelen onder hun bereik of ter hunner beschikking gesteld, alsmede de koopkoninging krachtdadig te bevorderen. Men ziet het, een verder veldwinnen der beschaving op papier.

Hulpbenden van Boni bewezen goede diensten bij het uitwijken van den berucht geworden Kraeng Bonto Bonto en zijne aanhangers buiten het gouvernements-gebied, ja daarbij wist de ons bekende prins Lapawawoi zich zoo te onderscheiden, dat hem een gouden medaille en gouden ketting vereerd werd.

Lapawawoi scheen ook bij zijne halfzuster in aanzien gekomen te zijn, zoodat hij tot rijksbestierder benoemd werd.

Eene zaak van beteekenis was het opnemen in 1891 van de Golf van Boni in de maandelijkse route der mailboten van de pakketvaart, die Paloppo, in Loewoe, en Palima in Boni zouden aandoen.

Het was in dien tijd dat Selebes bijzonder de aandacht tot zich trok. De particuliere ondernemingsgeest meende in de landen nabij de Tominihocht een Nederlandsch Klondyke gevonden te hebben, en de regeering was er op bedacht, daarmede rekening te houden bij de contracten, welke zij, naar gelang de gelegenheid zich zou voordoen, met de verschillende staates van Selebes zou sluiten. Zij stelde zich voor, de bestuurders van die staates te doen afzien van de bevoegdheid om vergunning te verleenen tot mijnbouwkundig onderzoek en concessiën tot mijnontginning of landbouwondernemingen, terwijl zij van de door haar te heffen betalingen de helft aan de inlandsche besturen zou afdragen. Een maatregel, welke de betrokken staates ten goede moest komen, omdat het hen onafhankelijk maakte van speculaties, die in den regel nog minder voordeel achter laten, maar onze liefde was hier toch zeker niet belangeloos. Het toeval wilde dat in de twee voornaamste staten, Gowa en Boni, troonsverwisseling deze nieuwigheid, onder meer andere punten, kort na dien aan de orde bracht.

Met Gowa stonden wij nog op den voet van het tractaat van 1825; de verstandhouding, hoewel niet altijd geheel naar wensch, was vriendschappelijk gebleven. Het kostte nu veel overleg en overreding om, zonder die stemming te verbreken, tot overeenstemming te komen. En het gelukte slechts, in het contract van 26 October 1894 het zoeven aangegeven streven zóóver door te voeren, dat tot het verleenen van die concessiën, alsmede tot de toestemming van het gouvernement noodig was.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft.

Zoo moest bij de eerste toepassing van de vooropgezette formule al meer los gelaten worden dan zij verwacht zullen hebben, die meenen, dat het gouvernement achter zijne beraadslagers steeds een paar bataljons opgesteld heeft

In het den 16den Februari 1896 met Boni aangegane contract werd daarentegen de gewilde formule ongedeerd opgenomen.

Mocht dit den indruk geven dat Gowa in 1894 zijne zelfstandigheid in het bondgenootschap onaangetast heeft weten te behouden, in tegenstelling met de leenroerigheid Boni, dan zou die gevolgtrekking niet juist zijn, en het komt mij gewenscht voor hierop even te wijzen, al heb ik mij de politiek ten opzichte van Boni tot onderwerp afgebakend, omdat men aan de uitdrukking „bondgenootschappelijk” in het algemeen eene andere betekenis hecht, dan de verhouding die tusschen de de Selebessche staates en Nederland bestond. Dit spreekt reeds duidelijk uit het eerste artikel der contracten, die voor Gowa en de later toegetreden staates ongeveer gelijklooiend zijn opgesteld t.w.: „De bestuurder en de landsgrooten van Gowa verklaren dat dit landschap een deel uitmaakt van N.-I. en als zodanig geplaatst is onder de heerschappij van het N.-I. gouvernement, en dat zij mitsdien H. M. de Koningin der Nederlanden, vertegenwoordigd door den gouverneur-generaal van N.-I., als wettige Souvereine erkennen. Zij beloven derhalve aan het gouvernement van N.-I. en aan deszelfs vertegenwoordigers trouw, gehoorzaamheid en onderwerping.”

Ziet, dat is toch iets anders dan een bondgenoot, zonder meer, pleegt te zijn!

Doch keeren wij naar Boni terug, waar de troonsverwisseling van 1895 een belangwekkend verloop nam. Aangezien Lapawawoi, nu rijksbestuurder, nog hetzelfde bloed had als in 1871, kwam hij weer niet in aanmerking maar werd het 13 jarig dochtertje van de overleden vorstin tot hare opvolgster gekozen. Uit de beschikbare gegevens is niet met zekerheid na te gaan hoe de toedracht der zaken precies geweest is, maar wel dat de gouverneur, zelf naar Watampone gekomen, de gedane keuze tot eene voorloopige wist te doen verklaren en Lapawawoi als koning aanwees. De Indische regering wilde dit niet bekrachtigen, drong aan op eene nieuwe, regelmatige verkiezing door den hadat, die ditmaal zijne keuze ook op Lapawawoi vestigde. De reden tot ingrijpen van den gouverneur schijnt gezocht te moeten worden in de vrees voor te grooten invloed van den vader der prinses, den voormaligen prins-gemaal, en lastig, lichtzinnig, in Boni niet bemind Gowsch vorst. Voor Lapawawoi, de vroeger door ons uit de Oosterdistricten weggezonden regent, scheen men het spreekwoord: „de vos verliest wel zijne haren, maar niet zijne streken”, niet indachtig te willen zijn.

Ongeveer een jaar na zijn optreden sloot Lapawawoi het zoeven aangehaalde contract van 16 Februari 1896, dat, behalve in het reeds besproken artikel, nog belangrijke veranderingen omschreef; slechts enkele daarvan kan ik thans aanhalen.

Sprak het contract van 1860 van *erbidig en gehoorzaam*, in dat van 1896 luidde het ook voor Boni: *trouw, gehoorzaamheid en onderwerping*. Nauwkeuriger dan voordien werd de verplichting aangegeven, waar noodig op eerste aanvraag met alle in hun bereik zijnde middelen hulp te verleenen door het leveren van manschappen, arbeiders, dragers, roeiers, wapenen en vaartuigen; verder „vrede en vriendschap te onderhouden met de naburige of andere tot het grondgebied van N.-I. behorende inlandische landschappen; zonder voorkennis en toestemming van het gouvernement daar geen vijandigheden te plegen, noch zich te mengen in de aangelegenheden van Bonieren, welke in die landschappen mochten gevestigd zijn.

Het gouvernement behield zich het recht voor Europeesche of inlandische ambtenaren over Boni aan te stellen, bestaande belastingen te allen tijde tegen schadevergoeding over te nemen, in het bijzonder gold dit ook voor de exploitatie van pachten, het heffen van rechten van vaartuigen, zoodmede van de in de havens in- en uit te voeren goederen.

Aan de ons bekende wassen-neus-bepalingen ter bevordering van het welzijn der bevolking, werden er nog toegevoegd om verzwaaring van belastingen en onwettige heffingen te voorkomen, en om tot geheele afschaffing der slavernij te geraken.

Deze bloemlezing geeft het aan: de overwinning en beschaving van Boni op papier waren weer eene belangrijke schrede voortuitgegaan! Kon wat hier in eene verbintenis was vastgelegd, werkelijkheid worden, dan stond Boni voor eene hervorming van belang, dan zou 't een stap over drie eeuwen doen. En niet Boni alleen, want eene meerendeels gelijklooiende verbintenis is, in snelle opvolging verkregen van alle staates van Zuid-West-Selebes tot in het, nog veel verder achterlijke, Centraal-Selebes toe, en van de onderhoorige eilanden, het ver zuidwaarts gelegen Soembawa inbegrepen. Eene vreedzame omwenteling van zoo diep ingrijpenden aard, dat men zich onwillekeurig afvraagt: hoe zijn die vorsten daartoe kunnen overgaan?

Ik heb de beraadslagingen niet bijgewoond in de vele staates gehouden, daarvan zullen ook wel geen uitvoerige notulen aangehouden zijn, maar ik durf uit hetgeen voor het grijpen ligt, toch wel eene meening vormen. De vorsten hebben die verbintenis getekend en de rijksbestuurders en hadat's met hen, omdat zij weten dat de Nederlanders tuk zijn op mooie verklaringen, maar geen prijs stellen op de naleving daarvan. Zij kennen de geschiedenis onzer vroegere tractaten, welke ik U in het voorgaande gedeelte mijner voordracht kort heb geschetst; in de nieuwe tractaten kwamen eenige punten voor, waarvan de betrokken bestuurders eenig voordeel verwachtten, de overige zouden hun niet deren, reden genoeg om te teekenen als men den Grooten Heer te Buitenzorg, en de Vorstin, rijksbestuurders en hadat van Nederland daardoor *hati senang*, rustig van harte kon maken. Pressie is niet noodig geweest, de geschiedenis was daar om de eerste schapen over de brug te doen gaan, toen zagen de anderen hoe deze inderdaad na den overgang in een land leefden waarin alles als van ouds was, en ook zij traden vertrouwend toe.

Ligt deze opvatting voor de hand, zij is ook gestaafd door de latere gebeurtenissen. Lapawawoi heeft, bij de ontstane moeilijkheden, op elke verwijzing naar het contract van 1896 blijven antwoorden met het verzoek: „geen veranderingen te willen brengen in de landsgebruiken en alles bij het oude te laten”, daarbij voegend: „toen ik het contract sloot, verkeerde ik in de meening dat alles zou blijven zoals vroeger?” Wie de geschiedenis niet kent moet dien vorst, welke zich contractueel tot eene hervorming verbindt, maar even later verklaart gemeend te hebben alles bij 't oude te kunnen laten blijven, van onverklaarbare wispelturigheid beschuldigen, wie de geschiedenis wel kent moet den ommekeer echter niet bij hem, maar bij de contractuele wederpartij zoeken.

Uit een anderen hoek kwam eene tweede bevestiging. Gij zult u herinneren, dat de Engelschen in 1814 Paré Paré in bezit namen, maar het aan den vorst van Sidenreng in gebruik gaven, een maatregel door ons bestendig. In verband met plannen der regering, waarop ik aanstonds terug kom, achtte zij het in eigen beheer een bestuur nemen van deze goede haven gewenscht en kwam daarover met den vorst van Sidenreng tot eene minnelijke schikking. Maar toen hierdoor de slapende honden wakker werden en de omliggende staates tot hun schrik een kans outwaarden van eenige bepalingen van hun papieren contract in werkelijkheid te zien gaan, toen zeiden zij: *neen, zoo is het niet gemeend, en gingen*

zij, in hunne benauwdheid, tot de ongehoord vrijpostige daad over, de contracten aan den gouverneur te Makassar terug te zenden.

Ware het dan niet plicht geweest de vorsten en rijksgrouten o. z. te wijzen op den meerderen ernst, die thans in de bedoeling lag? Ik verhaal, ik weet niet wat ter toelichting gezegd is, maar ik acht de onderstelling niet gewaagd, dat onze ambtenaren op Selebes over de mooie, nieuwe maatregelen vrijwel eenstemmig gedacht hebben met onze bruine medecontractanten. Er ging weer een vleug van humane streven op, men had weer behoefte aan edele idealen, maar eer het tot uitvoering daarvan zou komen, zou de vraag: wat moet 't kosten? in verband met de omvangrijkheid onzer taak elders in de koloniën en den nood van Java, wel weer de politiek met diepte voor Selebes teruggebracht hebben tot „geen moeilijkheden”, als het eenig noodige.

De vorsten van Selebes zijn bedrogen uitgekomen, maar de schuld daarvan ligt bij hen, die Indië altijd beter willen hebben dan het zijn kan, die Indië willen dwingen in een vorm waarin het nog niet passen kan, die, de toestanden welke zij reglementeeren willen niet begrijpende, uitlokken rapporten, verslagen, overzichten, welke binnen hun bevattingvermogen vallen maar daardoor vaak buiten de waarheid, en die zich dan tevreden steilen met papieren schoon-schijn, waardoor daadwerkelijke afschuwelijkheden verbloed worden. Zij die, zoals ik reeds aanvoerde, o.a. de slavernij uiterlijk op den 1en Januari 1860 aigenschaft verklaren in geheel N.-I., en haar toch tot heden laten bestaan in landen onder ons rechtstreeksch bestuur, onder de oogen van ambtenaren, die de waarheid niet mogen openbaren. Zoo worden, en niet alleen in deze aangelegenheden, onoprechtheid en misleiding tot dienst, tot plicht gemaakt.

Wie verbetering wil, moet echter vooral niet aandringen op een waardeeloos verklaren van de reeds gesloten overeenkomsten; hij zou daardoor het bestaande kwaad nog voeden en een toestand van bedenkelijke anarchie in 't leven kunnen roepen. Onze wispelturigheid zou dan eerst recht niet begrepen worden en ook voor de toekomst bederven, wat nu nog te redden is, door voortaan in de hoogste wetgeving zoolvel als in de eenvoudigste verordening of bepaling, in het meest belangrijke, zoolvel als in het onbeduidendste contract met ernst eerlijkheid, niets dan de waarheid te willen, en dit te vergen van allen en ieder, in iets en alles.

Ook in dit opzicht is het heden ontzeggelijk in beter vaarwater gestuurd. Onze politiek in Selebes, waar wij daden in overeenstemming met woorden brengen en vragen, is er mede een bewijs van. Thans pleiten om anders te handelen, zou weer zijn een los laten van den wil dat voortaan moet gelden: „een man een man, een woord een woord.” Allen die tot nu toe anders gedacht, anders gehandeld hebben zullen moeten buigen of breken, zich voegen naar de nieuwe baan of heuging, de baan zelf mag zich naar hunne scheefheid niet meer voegen.

Ziedaar het conflict thans in Selebes hangende, ziedaar de oplossing, de onvermijdelijke, zal daar recht recht worden en blijven.

Daarbij moet ik echter terstond voegen: zij, die van oordeel zijn dat het gouvernement in Boni reeds lang vooruit het voornemen tot doortasten met geweld op touw gezet heeft, dwalen. Een voorval schijnbaar van weinig gewicht teekent eene andere gezindheid. Bij gelegenheid van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina in 1898 werd Lapawawoi de groote gouden ster van verdienste geschonken, niettegenstaande hij zich toen reeds kort tevoren eene vermaning van de regering op den hals had gehaald, wegens overtreding van eene contractuele bepaling. Men noemt dit vermanen met den eenen vinger, en vleien met de andere hand zwakheid, of hoe men verkiezen zal, maar zeker spreekt daar de bedoeling niet uit om het met dien vorst op een vredebreuk aan te leggen; wel het tegendeel.

Benmaal aangenomen den toestand boven omschreven, van een vast willen doen erbidigen, van een willen tot waarheid maken van het contract, van een willen schenken aan de Bonische bevolking van den welvaart haar toegedacht, en van een willen regelen der staatkundige aangelegenheden, ook in Boni, ten voordeele van Indië in het algemeen, moet men erkennen dat het gouvernement eer met groot geduld dan met ongeduld is te werk gegaan. Het is verkeerd één der feiten uit de lange, zich geleidelijk gevormd hebbende grievenreeks aan te wijzen als de eigenlijke drijfveer van de regering, en daarin haar ongeduld en egoïsme bloot te leggen, bedekkende wat er kalm en edel is in haar willen en doorvoeren.

Men moet in onze politiek elk deel beoordeelen in verband met het geheel, wil men het deel en het geheel begrijpen. Laat ik dit uitvoerig doen ten opzichte van een punt der grievensoom.

Allen, die verbeteringen in de koloniën willen tot stand brengen, zetten in en besluiten met: geld, meer geld! De een zoekt het door de begrotingscijfers te schikken en te verschikken, bezuinigende wat maar even los te tarmen is; een beroep op Nederland's overvaardigheid is reeds verhoord; de slotsom blijft echter: geld, meer geld! Daardoor is het voorstel ook reeds ontstaan: laat ons een deel van ons eilandrijk verkoopen, om al onze krachten en het verkregen geld aan 't overige deel ten goede te doen komen!

Dat zij de uitkomsten van hen, die in rekenen geheel hun talent vinden en leggen.

Maar anderen willen den weg op, die elke groote beweging zich zelf baant; zij trekken niet het door cijfers weke hoofd terug bij de eerste botsing, maar durven schouwers en rug, met kracht van geheel fysiek en volle moreel, zetten tegen de hindernissen, die zich plaatsen op den weg naar nieuw doel. Kwamen zoo de hh. Sarasin uit Zwitserland om ons den weg te wijzen in Centraal Selebes, wisten koene Nederlanders de spoken te verdrijven, die over de orwouden van Centraal Soematra en Centraal Borneo waakten, konden de Amerikanen voor Nederland's angstige blikken gesloten Japan openen, dit alles genas onze koloniale staatkunde niet van haar geloof in het „langzaam gaat zeker”, totdat eindelijk eenige pioniers zich durfden losmaken van de plekken, waar de driekleur wappert aan den mast van den traditieeleen witten viervoet. Zij zagen een terrein, door de anderen onanshouwd gebleven, een veld van arbeid voor hand en hoofd; arbeid, die den geminchten bodem van de dure buitenbezittingen kon brengen tot vruchtbaarheid, die de woekerplanten van ons koloniaal gebied kon maken tot rijk-drage vruchtboom. Maar ook zagen zij met eigen oogen, wat tot nu toe slechts mare was gebleven, de ellende, de menschenoernde achterlijkheid, de slavernij, met menschenroof en erger, waarin het volk daar leeft, overgegeven aan den willekeur en de gewetenloosheid der machthebbers. Zij zagen hoe hier veel te verbeteren, te veredelen was, tot voordeel en geluk der inwoners, tot eer en voordeel van Nederland tevens, zonder nadere belasting — ja tot ontlasting wellicht van den zwaar gedrukten Javaan. Dat is, als ik goed zie, de grondslag van het groote plan.

Maar toch gaan ook deze mannen niet door zee zonder het bestek, zonder behoorlijke rekeningen opgemaakt te hebben. Ook daarbij volgen zij een eigen weg. Werkt het evenwicht in de Indische financiën bedreigd door het wankelbare, onzekere van hetgeen de producten rechtstreeks tot de gewone middelen bijdragen, vooral door de afnemende baten van de koffie, en de door de onverkwikkelijke

Banka moeilijkheden gesochte tin-opbrengst, in de laatste jaren is de regering erin geslaagd de gewone middelen, zonder die baten der producten, van 1900—1906, van f 112,092,000 tot f 126,445,000, dus 13,5 miljoen, te doen stijgen (??). Een der daartoe aangewende middelen is het uitbreiden van het tolgebied tot deelen van den archipel, welke tot nogtoe daarbuiten waren gebleven. Zoo wees dit in dezelfde richting als de zoeven aangegeven beschouwingen, naar de buitenbezittingen.

Met de stijging van die vaste rijksinkomsten in Indië, vielen dan ook de voorstellen samen tot oeffening van het vrijhavenstelsel in de oostelijke helft van den archipel, die geleid hebben tot de wet van 30 December 1899. De gouverneur van Selebes en onderhoorigheden had dientengevolge in overleg te treden met de besturen der verschillende landschappen, die voor eigen rekening in- en uitvoerrechten hieven, over het overnemen van dat middel van inkomsten, tegen billijke schadeoostelling; want eene afdoende en goede regeling is alleen mogelijk in handen van het gouvernement.

Ik heb dit punt bij de besprekingen der jongste ontwikkelingen met Boni op den voorgrond gebracht, hoewel 't zijn invloed eerst later heeft doen gelden, omdat eene plaats in het Voorloopig Verslag op de Begroting van N. I. voor 1906 in de weigering van Lapawawoi om hiertoe mede te werken voornamelijk de aanleiding van ons optreden tegen Boni zoekt. Ik heb willen doen uitkomen dat zelfs als dit zoo ware, het nog te verdedigen zou zijn geweest, want 't zou niet het oprdingen van een gril gelden, maar het al of niet mogelijk maken van het ten uitvoerbrengen van een stelsel, welks tot stand komen niet afhankelijk mag zijn van de medewerking van een vazal, die zich bovendien contractueel, zij 't al ondoordacht, tot die medewerking verbonden had, en wien eene schadevergoeding in het uitzicht werd gesteld zóó rui, dat zijne inkomsten door den afstand der rechten eer zouden vermeerderen dan verminderen. Doch ik herhaal, het is verkeerd den volke één feit uit de lange grievenreeks, en dan nog maar van eene zijde, te vertoonen, aldus de aandacht afleidende van de reeks in haar geheel, die geen twijfel over laat, of Lapawawoi zou ons ook tot den oorlog verplicht hebben als het geschil over de overname der in- en uitvoerrechten buiten het geding ware gebleven.

Lapawawoi heeft oorlog gevoerd in Wadjo en in Loewoe, en zich daar eene landstreek doen toewijzen voor bezee diensten; hij heeft roofochten en belastingheffingen georganiseerd in diezelfde en andere landen van Selebes, maar ook tot in Flores, ja tot in het onder ons rechtstreeksch bestuur staande eiland Salejer toe; hij heeft dit gedaan vele protesten, vermaningen van het gouvernement ten spijt en ten spot, hij heeft zich evenmin gestoord aan schriftelijke terechtwijzingen, als aan mondelinge, die hem namens, ja een paar malen door den gouverneur van Selebes persoonlijk overgebracht zijn geworden. Hij heeft de Bonische vaartuigen zijn eigen vlag zonder de Nederlandsche laten voeren, terwijl het contract dit uitdrukkelijk verbiedt, hij heeft zich gemoeid in de zaken van andere staates tot aanzetten aldaar van een vijandigen geest tegen het gouvernement, en zoo heeft hij de noodzakelijkheid doen ontstaan tot spoediger doortasten onzerzijds, wilden wij niet tegenover een *goed georganiseerd, vereend verzet komen te staan*. Hij heeft zich door aanmatiging van gezand en vexatiën van zijn volk bij den hadat en zijne onderdanen gehaat gemaakt; velen hunner weken uit om zich daaraan te onttrekken.

De tijd vergult mij niet op deze feiten nader in te gaan, zij zijn overigens in alle dagbladen vermeld en veelal besproken (*), slechts herinner ik dat de gouverneur baron van Hoëvel in Maart 1903 reeds eene *laatste waarschuwing* moest zenden, waarin hij duidelijk op dreigend oorlogsgevaar wees. Ook dit heeft niets uitgewerkt. Niettegenstaande diens opvolger, de tegenwoordige gouverneur Kroesen, nog de opdracht ontving „een gewapend optreden tegen Boni te vermijden, als dit niet bepaald geëischt werd door 's lands belang of waardigheid”, en deze antenaar, toen de vorst niet tot hem kwam, zich naar Watampone begaf om den vrede te redden, vermocht dit alles niets ten goede.

Wellicht verkeerde Lapawawoi onder den indruk der zelfverheffing, dien van den Japaners uitgegaan, alle Aziaten min of meer aangestoken heeft, en wist hij daarvan en van de hangende quaestien partij te trekken om Loewoe, Wadjo, Soppeng, Adja Taparang, Masenrempoeloe, en eindelijk zelfs Gowa, tegen ons in het harnas te jagen. Zoolvel men weet, is de militaire actie in Selebes in Sidenreng, bij het bezetten van Paré Paré, begonnen, vóór dat eene expeditionnaire macht zich tegen Boni gewend heeft.

Daar ik in geen officieel stuk melding vond gemaakt van gevaar voor internationale moeilijkheden door Boni uitgelokt, hecht ik geen groote betekenis aan eene mededeeling van den correspondent van de *N. R. Ct.* te Constantinopel, dd. 13 Juni 1905, die ik echter toch ook niet onvermeld meen te moeten laten. Zij luidt verkort: „De vorst van Boni heeft 200 pond sterling geschonken voor den verdere bouw van den z.g.n. Hedjaz-spoorweg naar de heilige plaatsen van den Islam. Die gift is den desbetreffenden hoogen commissaris ten paleize ter hand gesteld. . . . Tegelijkertijd was die tussenpersoon de overbringer van een brief van of vanwege den Bonischen vorst, waarin deze de hulp van den kalief inroept voor hem en zijn bondgenooten in hunne moeilijkheden met de N.-I. regering.”

Wanneer wij nu in een terugblik de oorzaken en de aanleidingen overzien van den noodzakelijk geworden oorlog, blijft geen ruimte over voor de opvatting, hier te doen te hebben met eene uiting van landhonger in den slechten zin van het woord.

De geschiedenis heeft tot de noodzakelijkheid gedwongen de macht van Boni telkens meer te bekorten. Stelde Speelman Boni op den voorgrond; de Engelsche drongen het wat terug; het vernieuwd Bonaisch tractaat beproefde het met gelijke rechten voor allen; 1860 hoopte door inkrimping van gebied en door het opleggen van de leenroerigheid, 1896 door de bevoegdheid om desverkiezend Nederlandsche ambtenaren te mogen zenden, rust te verkrijgen; alle proeven hebben schipbreuk geleden op le ongeneselijke hegemonie-zucht van de Bonische vorsten. Wie rust wil in Selebes, moet dus nog een stap verder gaan.

Hebben de tractaten van de laatste eeuw, in schuchtere toename, verbetering der in Selebes heerschende achterlijke toestanden verwacht van plechtig aangenomen aanwijzingen, beperkingen en voorschriften, de ondervinding heeft geleerd hoe deze op den behouden den goest en de zelfzucht der machthebbers afstnuten als een pijl op een pantser. Wie ernst wil, zal voor de toekomst aan het papier dus leven moeten weten te geven.

Door de door ons tot nu toe gevolgde staatkunde bleef Z. W. Selebes op denzelfden trap van beschaving, waarop de eerste Nederlanders het vonden, het is eerder in ontwikkeling belemmerd dan vooruit geholpen, want, men vergeet het niet, eeuwen geleeden reeds had dit land zijne vatbaarheid voor ontwikkeling getoond, omtrent 1400 bezochten de Makasaarsche vloeten al Malakka en Soematra, bij onze komst bezat Gowa een geregeld bestuur met eigen wetten, kende het gebruik van maten en gewichten, had vormelijke verdragen gesloten met meerdere

vorsten. — De door de Nederlanders ingeslagen weg heeft niet gegeven wat van dat volk onder goede leiding te maken ware geweest. Aan ons nu een zeker der weg te volgen! Ook hier is eene eereschuld af te doen.

Thans wil de regering eindelijk opvatten tot doorevoeren wat sedert eenen wensch was, zonder wil. Wil diepte, vooruitzicht, toekomst geven aan hare politiek van de daad, in tegenstelling met weleer, toen veel werd gekondigd, doch niets toegepast werd. Zij wil Z. W. Selebes doen deelen in haar streven dat verder ziet op Java op z'n kleinste, en zij wil de baten van Selebes mede doen strekken ten goede van heel Indië en van Selebes zelf in het bijzonder. Daarbij is zij gestuit door de tegenkanting van een leenman, zij heeft zich niet put in pogingen om hem voor hare plannen te winnen, hij is niet slechts blijven weigeren, maar is overgeslagen tot het andere uiterste, hij vergaf leenman te zijn, droeg zich zelfs niet als bondgenoot, maar herplaatste zich in den tijd dat Boni macht had naast en boven Compagnie.

Wat te doen? Wie meent door overreding den vrede nog te kunnen redden, ga naar Makassar om er als v. der Capellen en Rochussen gezezen te worden. Wie meent dat van meer lankmoedigheid nog redding wachte, leze nauwkeurig wat ook in de laatste jaren aan onthouding, toegankelijkheid betracht is, en leere te zien hoe dit juist de fout is geworden, die van kwalen tot erger geleid heeft.

Groot is de schuld, vele zijn de tekortkomingen van Nederland geweest, ik heb ze niet verzwegen, maar de zijn niet goed te maken door weer in de kwaal van zwakheid en halfwerk te vervallen, de geschiedschrijft voor: thans in de eerste plaats herstel van de prestige, en daarna veel beleid en humaniteit, om eindelijk te verzekeren de openbering van Selebes.

Dat is de richting, die ons bestuur in de laatste maanden in Boni nauwgezet volgt.

Den 22en Juni ging plechtig een gezantschap tot Lapawawoi, om nadrukkelijk de naleving der contractuele verplichtingen te eischen.

Eene week later volgde de afwijzing. Daarop werd alle in- en uitvoer door onze scheepsmacht belet.

En daarna? Ging daarna een banvloek, eene onheilbedreiging uit van het hoogste gezag te Makassar tot het volk van Boni? Streefde dit gezag naar een doen rillen en beven voor den naderenden boeman? Neen, loslaten den vorst, richte de gouverneur eene proclamatie tot de bevolking, vertrouwen vraagden van, hulp biedend aan bewoners van het land, waarheen onze soldaten oprukte. Die proclamatie luidde:

„Mocht het Gouvernement door de houding en de wijze van handelen van uw vorst, Lapawawoi Kraeng Segoe tot zijn leedwezen genoodzaakt zijn, zijn soldaten in land van Boni te doen optreden, om u te geven hetgeen u zoo lang is onthouden: een rechtvaardig en verstandig bestuur, waaronder gij in staat zult zijn, in rust en vrede, door arbeid tot welstand en voorspoed te geraken dan raad ik u in uw welbegrepen belang ernstig aan: Toont u niet vijandig jegens de troepen van het gouvernement, want zij komen als uw beschermers en verdedigers, helpt hen zoolvel gij kunt en gij zult er lasten berouwen over hebben, integendeel van uw welzindheid zult gij de vruchten plukken; het leed, dat u nu toe uw deel is geweest, zal dan met uw medewerking van u worden afgewenteld en voor uw nakomelingen onbekende zaak zijn, zoodat gij er op rekenen kunt, u uw dood in hun dankbare herinnering te zullen blijven voortleven.

Komen derhalve 's gouvernement's troepen als uw beschermers en verdedigers, zoo gij u vriendschappelijk jegens hen betoont; elke vijandige daad, uwerzijds jegens de troepen gepleegd, zal door hen met gelijke munt betaald worden.

Vreest niet voor uw bezittingen en eigendommen, vrouwen en kinderen, want aan de soldaten is ten strengste verboden, uw huizen te verbranden of u uw bezittingen te ontnemen; uw vrouwen en kinderen zal geen haar 't hoofd gekrenkt worden, zoolang zij zich rustig gedragen, en aan de goedgezinden wordt betaling gegeven voor alles, wat de soldaten noodig hebben.

Verstrekt dus aan de soldaten wat noodig is, want al zal u betaald worden, en laat uw vrouwen en kinderen niet uit de kampongs en huizen vluchten of deden, dat uit vrees, dan ten spoedigste in deze wederkerende Het zal dus alleen van uwe eigene houding afhangen of de soldaten van het gouvernement als vrienden of wel als vijanden u zullen behandelen.”

Zal ik het verloop der krijgsverrichtingen slechts in een streep over de kaart aanduiden, niet achterwege meenoch wil ik laten een woord van hulde aan den commandant der expeditie, kolonel van Loenen, voor de wijze waarop hij, zelfs in zijne manier van strijden, barmhertig breker heeft weten te zijn voor dezelfde humane beginselen, die door gouverneur Kroesen in de voormelde proclamatie zijn uitgesproken.

Nadat eene landing bij Patiro op een teleurstellende was nitgelopen, werden de strandversterkingen nabij Badjowe geforceerd en had daar, in de laatste dagen van Juli, het debarquement der troepen plaats. De indringing hiervan was voldoende om Lapawawoi zijne hoofdplaats Watampone, te doen verlaten (de geschiedenis van 1896 en 1899 herhaalde zich dus weer). Na omarsch tot de plaats, tastte kolonel van Loenen tot Pasempa en vervolgens tot Pampanoea door, en trokken afdelingen in andere richtingen door het land.

De vorst was buiten zijn rijk gevlucht, en zwerft daerthans nog, opgejaagd, onverpoosd achtervolgd door marine-chaussee-afdeelingen. Ditmaal de kalme daden, dus veld van de snoevende woorden van 1825!

Ondertusschen was de gouverneur Kroesen te Watampone aangekomen, waar hij met veel voortvarendheid de regeling der politieke aangelegenheden aanvatte. Inmiddels hebben de vele elander snel opvolgende onderwerpingen het bewijs gebracht van weinig gehechtheid aan den vrede. Aan den gestelden eisch tot inlevering van de rijksieraden en de vuurwapens werd, nadat ook de hadatleden en de rijksbestuurder tot ons gekomen waren, wat de sieraden betreft goed, wat de wapens aangaat te langzaam gehoor gegeven; op de beteekenis hiervan kom ik aanstonds terug.

Terstond is eene geheele reorganisatie van het bestuur hielden van Boni gepland, met behoud, zoolvel mogelijk van de hoofdlijnen der oude landsinstellingen.

Een civiel gezaghebber heeft de plaats van den raadvoeringingenomen; hij bewaart de rijksieraden. Die functie van voorloopig toevertrouwd aan majoor J. Anten, een even bekwaam als bezadigd hoofdofficier. De instelling van rijksbestuurders en hadat blijft bestaan, de vroegere dignitarissen zijn gehandhaafd. De taak van den civiel gezaghebber is het inlandsch bestuur na te gaan als *waas* (vervanger) van het gouvernement, „gelijk eene vader toezicht houdt op het kind, dat aan hare zorgen is toevertrouwd.”

Niemand dan zij, die daartoe bijzondere vergunning hebben, mogen zich gewapend in het openbaar vertoonen. Deze bepaling bevat in haar eenvoud reeds eene omwenteling. In geheel Zuid-West Selebes, de gouvernementen districten niet uitgezonderd, begaf niemand zich op wapen zonder wapens, dit was geen oud gebruik slechts, maar

(*) Men zie een mooi hoofdartikel in de *Nieuwe Courant*, aangevande 30 September 1905.

een eisch van veiligheid. Daarin was geen verandering te krijgen, doordien misdadigers, roovers, dieven en anderen altijd gemakkelijk schijn gingen achter de grenzen van een naburig staatje, totdat de zaak in het vorgevoetboekje geraakt was. Dit zal nu anders worden. In Boni is de verordening, sedert onze troepen Watampone genomen hebben, in werking; daar wordt elke overtreding gestraft. Het effect uit zich in twee richtingen: mag niemand lans en klewang dragen tot eigen bescherming, dan mag ook niemand ze voeren ter belaging van anderen.

De inlevering van vuurwapens heeft ten doel die gevaarlijke dingen uit de handen van slechtgezinden te nemen, maar tevens duidelijk uit te spreken: „voor uwe veiligheid behoef gij voortaan zelf niet meer te zorgen, dat is de taak van het gouvernement geworden.“ Om daarbij de noodige geruststelling te geven, is er aan toegevoegd: „dezelfde maatregel zal ten opzichte van de buurstaten getroffen worden.“

De gehele mannelijke bevolking wordt geregistreerd en daarbij tegelijkertijd aanteekening gehouden van de vrouwen en kinderen. Hierover zeide de gouverneur op de merkwaardige hoofdenvergadering den 21en en 22en Augustus j.l. te Watampone gehouden, tot den tolk: „Zeg aan den rijksbestuurder, dat, als het gouvernement goed voor zijn onderdanen wil zorgen, het een eerste eisch is, dat het weet, wie en hoeveel zijn onderdanen zijn. Daarom moeten de namen van alle mannen worden opgeschreven; zij krijgen dan een pas, opdat, als men iemand ontmoet, die geen bewijs heeft, men stellig weet, dat hij zich verborgen heeft gehouden en iets kwaads in den zin heeft. Iedereen, die geen pas heeft, wordt medegegomen en gestraft. Zeg, dat het bezit van zoo'n pas vrijwaart van soesah, doch dat zij, die geen pas hebben, zich zelve daardoor last berokkenen. De passen zijn zoodanig ingericht, dat ieder kan lezen wat er in staat.“

„Vrouwen en kinderen hebben geen pas.“ Het gouvernement geniet de inkomsten, die de radja genoot. Een der voornaamste hiervan vormden de in- en uitvoerrechten, doch de kust was voor den invoer gesloten, een maatregel die geldig moest blijven totdat alle vuurwapens ingeleverd zouden zijn.

Werden tot nu toe door allerlei personen pasrechten geheven, maar doorgaans willekeurig rekken maatstaf, thans zijn al die drukkende pasrechten afgeschaft, en tevens maatregelen getroffen voor bouw en onderhoud van behoorlijke pasirootsen.

Zich stellende op het standpunt, dat de vorst van Boni de expeditie noodzakelijk heeft gemaakt en deze het volk van Boni ten goede zal komen, is eene oorlogsschatting van f 70,000 opgelegd. Men weet het, aldus is krijgsgebruik. In den oorlog speelt men *quillo* ou *double*. Als een overwinnaar daarvan afstand doet moeten zeer bijzondere beweegredenen op het spel influenceeren, zooals voor Japan onlangs het geval is geweest. Ook in den strijd tusschen inlandsehe staten onderling bestaat 't gebruik van vergoeding nemen in ruime toepassing. Nog voeg ik hieraan toe dat de maatregel niet alleen repressief bedoeld is, maar ook preventief, als waarschuwing voor anderen. Maar toch, al deze gronden ter rechtvaardiging, ter billijkheid overwegend, zou ik desalniettemin deze bepaling liever gemist, dit bedrag van f 70,000 liever geschonken hebben, omdat wij dan op 't juiste standpunt zouden zijn gebleven, geen oorlog te voeren tegen het volk, maar slechts tegen den vorst, omdat wij dan onze goede trouw niet verdacht zouden hebben gemaakt door onze zelfzucht. Wij hebben de plaats van den radja ingenomen, maar daartoe hebben wij aan het volk geen oorlogsschatting op te leggen.

Behalve deze schatting voor éénmaal, werd als gewone jaarlijkse belasting een bijdrage van gemiddeld f 5.— per man aangenomen; om te slaan naar de draagkracht, de één zal f 1.—, de ander tot f 12.— betalen.

Door Boni moet geleidelijk een net van 6 M. breede wegen gelegd worden. Een maatregel, die aan nijverheid, handel en vertier zeer te stade zal komen, maar die mede zal bijdragen, om orde en rust te verzekeren. Het is oprecht en voorzichtig van meet af aan deze belasting- en heeren dienst-eischen bekend te maken. Een zwak bestuur zou wellicht luilekkerland-voorstellingen gegeven hebben, maar het zou daardoor eene moeilijke taak van de eigen schouders hebben laten glijden, om er een volgend bestuur mede te belasten, het zou bij de bevolking onvermatige vreemde en tevredenheid gebracht hebben, die weldra in spijt en verbolgenheid hare reactie zoude moeten krijgen. Alles wat hier geregeld is, draagt een voorloopig karakter, het wordt niet als het beste beschouwd wat gegeven zal kunnen worden, maar wel als het beste te geven bij den bestaanden overgangstoestand.

Dit geldt ook voor de rechtspraak. Weeklijks zullen op een vasten dag zittingen in het openbaar gehouden worden, door den rijksbestuurder en den hadat, ten overstaan van den civielen gezaghebber.

Veel tegenkating heeft op die hoofdenvergadering de bepaling ondervonden: „de slavernij mag niet langer bestaan dan tot 1 Januari 1911, daarna kent Boni slechts vrije mannen, dus ook geen pandelingen meer.“

„Hoe moeten de grooten het doen zonder slaven?“ „Zooals in andere landen onder ons bestuur, waar de afschaffing haar beslag gekregen heeft,“ was het bescheid. „Gezegd was, dat de landsinstellingen zouden worden gevolgd en de slavernij was immers eene landsinstelling.“ „Zeker,“ antwoordde de gouverneur, „doch niet behouden moet worden wat niet goed is. Ik maak immers ook aan de knevelarijen van den vorst een eind en dat was toch ook een gebruik van het land.“

Aangezien meester en slaaf, beiden, nadeel zouden kunnen ondervinden van de plotselinge overgang, zal de opheffing over vijf jaren ingaan; het is aan de meesters om door goede behandeling de knechten zoo aan zich te hechten, dat deze, vrije mannen geworden, toch bij hen zullen willen blijven.

Ziedaar, in hoofdzaak aangegeven wat ditmaal het directe, staatkundige resultaat van ons krachtig optreden in Boni belooft te zijn. Wij mogen niet verwachten dit alles gemakkelijk en spoedig te zien inleven in het huishouden van den overwonnen staat, noch in het huishouden van het enkel gezin. Veel zal slechts langzaam tot zijn recht kunnen komen.

Maar wat verkregen is, geeft het Nederland van onzen tijd al recht trotsch te zijn op hetgeen het eindelijk voor Boni heeft kunnen doen, als begin van aflossing der oude eereschuld. Nederland moet zich gelukkig prijzen voor die taak een man gevonden te hebben zóó bezadigd en doortastend, zóó voorzichtig en voortvarend als de gouverneur Kroesen, die daartoe met kolonel van Loenen samenwerkte.

Ik heb mij zoo veel mogelijk gehouden binnen de grens mij zelf getrokken: Onze politiek ten opzichte van Boni. Daardoor zal mij het verwijt wellicht treffen m. z. bij de beoordeling van het deel, het geheel niet voldoende indachtig gebleven te zijn, het geheel van Z.-W. Selebes, het geheel van Nederlandsch-Indië. Toch meen ik die fout niet begaan te hebben. Heb ik, beperkt in mijn tijd, hier veelal niet genoeg over andere staten en andere deelen van den archipel kunnen spreken, bij mijne overwegingen heb ik er zelf wel aan gedacht, en waar het noodig was om eene opvatting te doen begrijpen heb ik mij ook in mijne voordracht niet aan de beperking

gehouden. Maar in weerwil daarvan zou het verwijt te billijken zijn, als iemand in mijne aanwijzingen van tekortkomingen van Nederland ten opzichte van Z. W. Celebes eene acte van beschuldiging wilde lezen tegen alle daarbij betrokken personen of regeeringen. Wie niet alleen feiten wil constateeren, maar ook vaststellen wil in hoeverre bijkomende omstandigheden deze verklaren, vergoelijken of rechtvaardigen kunnen, zal inderdaad aan mijn overzicht niet genoeg hebben. Ik heb geen veroordeeling willen uitspreken over personen, maar slechts over toestanden. Wat laakbaar is, moet men niet bestendigen omdat het te verklaren is; de toekomst mag het slechte van het verleden niet overnemen omdat het aan het verleden wellicht te vergeven is; het tegenwoordige geslacht moet zich niet van eenen plicht ontheven achten omdat de voorvaders hem niet hebben kunnen of durven vervullen.

Ook voor onze toekomst-actie doet de verwijzing naar het arbeidsveld buiten Boni en buiten Selebes geen afbreuk aan mijne beschouwingen.

Ik sta aan de zijde van hen, die meer verwachten van stout uitslaan der vleugels, dan van met een touwtje aan het been gebonden blijven aan klein-Java, — mits rekening gehouden worde met onze financiële en personeele krachten. De plannen, welke in hart en hoofd van den gouverneur-generaal van Heutsz vastliggen, behoeven in deze opzichten geen ongerustheid te baren, want de begroting voor 1906 wijst in het algemeen op een ernstig streven om de uitgaven te beperken en vraagt wer 2½ miljoen minder voor militaire doeleinden dan die van 1905, welke op hare beurt daarom 1½ miljoen minder stelde dan 1904. Daarbij is nog in aanmerking te nemen, dat betere organisatie van onze bestuursbemoenissen op den duur tot vermindering van militaire uitgaven en tevens tot vermeerdering van algemeene inkomsten kan leiden, zooals op Lombok verkregen is en voor Selebes beoogd wordt.

Wat het personeel betreft, zou ik in de eerste plaats willen aanteekenen, dat de zuinigste staatkunde die is, welke van de bekwaamheden der mannen gebruik maakt terwijl zij er zijn, en welke de mannen gebruikt naar hunne bekwaamheden. Vervolgens, dat door bij de verbeterde organisatie der buitenbezittingen zooveel mogelijk partij te trekken van de goede eigenschappen, die bij de inlandsehe hoofden van menigen landaard te ontwikkelen zijn, de vraag om meer Nederlandsche ambtenaren zich hoofdzakelijk kan bepalen tot de bestuursleiders, terwijl tevens door de ontwikkeling van de vrouwenbeweging in ons land meer mannen beschikbaar zullen komen voor onze groote en grootsche taak in de koloniën.

Bij die ontwikkeling onzer energie, bij dat vrijer uitslaan onzer vleugels moet stelselmatig gehandeld, moet beginselvast voortgeschreden worden, zoo min mogelijk medegeleefd door de staatkunde van het toeval, zoo veel mogelijk de omstandigheden leidende naar zelf gewenscht doel, in zelf beheerscht temp.

De vereniging „Moederland en Koloniën“ bezit een Koloniaal Programma, dat hier tot gids voor te volgen weg en voor snelheid van beweging kan dienen, waar het in paragraaf X, over „Uitbreiding van gebied“, zegt: „10. Vreedzame nitbreiding van onze bestuursmacht over geheel of ten deele onafhankelijke streken van den Indischen Archipel is gewenscht, zoowel in het Staatsbelang als ter ontwikkeling der betrokken landstreek en voor de beschaving en verhoogde welvaart harer bevolking.“

20. Gewelddadige nitbreiding is niet geoorloofd, dan alleen in die gevallen, waarin door onthouding gevaar zou ontstaan voor de rust in N.-I., onrechtvaardige toestanden zouden worden bestendigd, of Nederland's soevereiniteit gezag zou worden bedreigd.“

Zoo zijn de lijnen juist getrokken, vooral wanneer men bij de waardeering indachtig blijft wat als hoofdbeginsel in ons verenigingsprogramma is vooropgesteld:

„Het doel van onze koloniale politiek moet zijn, de welvaart der koloniën en de tevredenheid harer ingezetenen te bevorderen.“

Dit beginsel is in Boni nooit in toepassing gegaan. Het heden wil het er tot zijn recht doen komen. Daarover hebben Nederland en Indië zich oprecht te verheugen!

De heer *Baron van Hoëvell*, ond-gouverneur van Selebes en onderhoorigheden brengt een woord van hulde aan den inleider voor diens belangwekkende en leerzame voordracht. Aan de hand van zijn jarenlange ondervinding als ambtenaar in Selebes, laatstelijk gouverneur van dat gewest zou hij nog wel eenige details ter aanvulling van het gehoorde kunnen mededeelen, maar hij zal zich daarvan onthouden.

De heer *Dr. Blink* sluit zich gaarne aan bij de hulde door den voorgaanden spreker aan den inleider gebracht. Ook hij beoogt niet eene kritiek uit te oefenen, maar zoude gaarne nog van den heer *Nypels* vernemen: welke waarde z. i. moet worden gehecht aan de rijksieraden, waarvan telkens in de jongste courantenberichten en nu ook weder in deze voordracht sprake is geweest?

De heer *Nypels* bedankt beide heeren voor hunne welwillende woorden. Zooveel in zijn vermogen is, wil hij aan het verzoek van *Dr. Blink* voldoen:

In de staates van Z. W. Selebes hebben de rijksieraden groter betekenis dan de ornamenten, welke in Europeesche staten met dienzelven naam aangeduid worden. Zij worden als de belichaming van de bestuursmacht beschouwd.

De rijksieraden bestaan niet alleen voor de vorsten, maar ook voor de rijksbestuurders in vasalstaten hebben de leenmannen weer eigen rijksieraden. Men vindt ze zelfs in staates, die reeds jaren onder ons rechtstreeksch gezag staan, waar ze dan door onze ambtenaren worden bewaard. Zij hebben voor de bevolking groote historische betekenis en als zoodanig ook waarde voor de toekomst, zij zijn de ware kenteekenen van het gezag. Hunne vereering houdt verband met de godsdienstige begrippen die vóór den Islam door deze volken werden beleeden en is door dezen laatsten niet kunnen worden te niet gedaan.

Wanneer men de rijksieraden van Boni ziet, denkt men eerder Nederlandsche museum-voorwerpen dan inlandsehe kostbaarheden voor zich te hebben. Men treft er onder aan vele geschenken van de Oost-Indische Compagnie uit den tijd van Speelman, bijv. een vlag waarop afgebeeld twee in elkaar gelede handen met een onderschrift doelende op den innigen onverbreekbaren band tusschen beide regeermachten.

De heer *Hoynck van Papendrecht* wenscht nog iets op te merken omtrent hetgeen door den inleider gezegd is over de door ons Gouvernement op Selebes te innen in- en uitvoerrechten. Misschien is de indruk gewekt dat onze politiek te veel een fiscaal karakter draagt, hij acht het niet ongewenscht te releveeren, dat de bedoeling der opgelegde lasten is: de bestuurskosten te bestrijden.

Hierna werd de vergadering door den Voorzitter gesloten, onder dankbetuiging aan den inleider en aan de heeren die aan de besprekingen deel hebben genomen.

Van Vreemde Koloniën.

De zaak Toqué. De naam Toqué heeft in de laatste maanden eenige beroemdheid gekregen, sedert de drager werd aangewezen als een der neger-beulen in Fransch-Congo. Het schijnt evenwel, dat het met de veroordeeling van dezen jongen man niet zoo heel erg in den haak is toegegaan. Zelfs de heer Challey, een der eerste beulen-vreters van de zending de Brazza, schreef in de *Matin*, dat het bewijsmateriaal tegen dezen beklagde niet erg overtuigend was. Den veroordeelde stond hooger beroep toe, maar men maakte hem in den Congo wijs: „Teeken geen appél aan. Dat zou een verlenging van de marteling wezen. Iedereen verlangt uwe gratie, en allen staan u borg, dat gij die zult krijgen.“ Hij liet zich overreden, teekende geen appél aan en kwam onlangs in Frankrijk aan, om de straf van vijf jaren gevangenis in het fort Ila te ondergaan.

De heer Paul Trouillet trok zich in de *Dépêche Coloniale* het lot van dezen jongen man aan en vraagt:

„Wie bekommert zich nu nog om Toqué, dien armen duivel, op het oogeblik in het fort Ila boetedoende voor misdaden, die hij niet bedreef? Wie, behalve de arme moeder, wier tranen onafgebroken vloeien, verlangt te weten of het werkelijk waar is, dat men dezen ongelukkige heeft bedrogen door den slechtsten en laagsten leugen, zijn stilzwingen heeft gekocht met een belofte, die men wist niet verplicht te zijn te houden.“

In den loop van het jaar, waarin hij het feit zou hebben bedreven, waarvoor hij werd veroordeeld, werd deze „misdadiger“ drie malen eervol vermeld voor dapperheid voor den vijand, o. a. eenmaal wegens de zorg voor de gewonde negersoldaten onder het vijandelijke vuur, en werd hem, met verlof in Frankrijk vertoefend, ten tweeden male de gouden reddingsmedalje toegekend, nadat hem reeds in 1898 te voren zulk eene medalje was uitgereikt voor de moedige redding van een drenkeling uit de Seine.

Hieruit blijkt toch wel dat de man niet schroomde voor zijn medemensch zijn leven te wagen en het moesten dus wel overtuigende bewijzen zijn, welke tot zijne veroordeeling leidden.

Welke waren nu evenwel die bewijzen? Een neger, die eene gevangene had afgemaakt, beweerde, na eerst te hebben verklaard zulks eigener gelegenheid te hebben gedaan, bij een tweede scherp verhoor, op last van Toqué te hebben gehandeld, terwijl een gewezen bediende van dezen ambtenaar dat getuigenis bevestigde.

Zelfs de heer Challaye, die deel uitmaakte van de zending de Brazza en te velde trok tegen de wredeheden in Fransch Congo gepleegd, verklaarde dat tegenover de pertinente ontkennning van den beklagde, diens schuld allerminst als bewezen kon worden erkend door het getuigen verhoor. Toch volgde diens veroordeeling. Zijn naam was betrokken in eene zaak waarover de openbare meening in Frankrijk was verontrust. Aan de openbare meening werd, in naam der menschelijkheid, dit offer gebracht.

Wie denkt er in Frankrijk, met uitzondering van eenige koloniale, wellicht aan de mogelijkheid, dat op Fort Ila eene onschuldige gevangene zit?

Zonderlinge theorie. Onlangs heeft te Parijs een meeting plaats gehad bijwijze van protest tegen de, in de fransche koloniën tegen inboorlingen gepleegde wredeheden. Tot welk dwaasheden de overdrijving in een ongetwijfeld goede zaak leiden kan, leert ons die bijeenkomst, waar iedere spreker den vorige trachtte te overtreffen in harde zelfcritiek (de aanwezigen natuurlijk uitgezonderd). Zoo deed zich ook een Dr. Barot hooren, die als officier van gezondheid 30 maanden in West-Afrika had doorgebracht, grootendeels op expeditie, een tijd waarvoor hij indertijd, nog geen drie jaar geleden niets dan lof had, maar die hem nu aanleiding gaf om generaliseerend het volgend vernietigend oordeel over zijne landgenooten, civiel zoowel als militair, in Afrika uit te spreken, met betrekking op hunne verhouding tot de inboorlingen: 10 pct. brave menschen, die een weinig van de ziele schoonheid der europeesche denkers om zich heen verspreiden, 20 pct. onverschillige maar eerlijke luijters, 50 pct. gewone boosdoeners en 20 pct. misdadigers.

Spoorwegen in Indo-China. Bij verschillende decreten is voor deze kolonie de aanleg toegestaan van de navolgende lijnen: 1. Haiphong—Hanoi—Laokay, lengte 383 K.M., kosten begroot op 54 miljoen; 2. Hanoi—Nam Dinh—Vinh, 326 K.M., 33,800,000; 3. Tourane—Hué—Quang Tri, 172 K.M., 25 miljoen; 4. Saigon—Khan Hoa, 426 K.M., 43,700,000 en 5. Phang Rang—Dan Hien (naar het Lang-Biang-plateau, waar 'n sanatorium moet komen), 57 K.M., 11½ miljoen franken, d. i. tot eene gezamenlijke lengte van 1364 K.M. en een totale raming van kosten ten bedrage van 168 miljoen franken.

Voor den aanleg dezer lijnen is de kolonie bij de wet van 25 December 1898 gemachtigd leeningen te sluiten, tot een gezamenlijk bedrag van 200 miljoen franken. Bij twee afzonderlijke decreten, van 29 December 1898 en 25 Juli 1902, is achtereenvolgens goedkeuring verleend op de realisatie der bedragen van 50 en 70 miljoen franken, terwijl den 7en October l.l. de president der republiek, op het desbetreffend rapport van den minister van koloniën, zijne goedkeuring heeft gehecht aan de nitgifte van het laate deel der 200 miljoen-leening, tot een bedrag van 80 miljoen franken.

Aan bedoeld rapport van minister Clémentel ontleenen wij, dat de stand van den aanleg der opgenoemde lijnen als volgt is:

1. In exploitatie tot Yenbay (240 K.M.). Gereed voor den opvoer van materialen tot Trai-Hutt (288 K.M.). Sectie Trai-Hutt—Laokay bijna gereed, wordt einde dezes jaars in dienst gesteld.
 2. Geheel gereed en in exploitatie.
 3. De sectie Tourane—Hué (104½ K.M.) is onder handen, komt in 1906 gereed. De werken aan de sectie Hué—Quang Tri (67,5 K.M.) zijn den 29en Augustus l.l. uitbesteed.
 4. Tot An-Loo (71 K.M.) in exploitatie. De andere helft der eerste sectie tot K.M. 132 komt in 1906 gereed. Van K.M. 132 tot Khan Hoa is deze lijn in 3 sectiën verdeeld: K.M. 132—Phan Tiet (58), Phan Tiet—Phang-Rang (142,5) en Phan-Rang—Khan Hoa (93 K.M.). De aanleg van de eerste en laatste dezer 3 sectiën is den 19en Augustus l.l. uitbesteed.
 5. De eerste sectie, 38 K.M., is den 29en Augustus l.l. uitbesteed.
- In 't geheel zullen dus einde dezes jaars, na zeven jaren werkens, ongerekend de reeds bestaande spoorwegen in Cochinchina, 780 K.M., aan nieuwe lijnen in exploitatie zijn gebracht.

Spoorwegen in Engelsch-Indië. Het officieele blauwboek betreffende spoorweg-projecten, geeft een aantal van 16 lijnen, welke aanleg is goedgekeurd en die sedert het laatst verslag, in Juni 1904 uitgebracht onder handen zijn genomen.

De totale lengte dezer lijnen bedraagt ca. 1050 Engelsehe mijlen. Hiervan komen ruim 700 Engelsehe mijlen spoorweg op het partiuulier initiatief, dat de volgende lijnen voor zijne rekening neemt:

- Akhawra—Bairab—Bajar Branch State Railway (19),
- Amritsar—Patti Railway (27),
- Barsi—Pandharpur (39½),

Barsi—Tadwalla (26½), Bhagalpur—Barsi (31), Gondia—Chanda en Panni—Nagpur (212½); Ranaghat—Kathiar (105), Laikna—Kashipur (36½), Mandapam—Rameswaram (48); Moradabad—Ramnagar (48), SatpuraRailway (50), Shahdara—Sangla Chord (55 mijlen) en 3 lijntjes tot 'n gezamenlijke lengte van omstreeks 28 mijlen.

De Staat nam voor zijne rekening den aanleg van de Nagda—Muttra—lijn, 343 mijlen lang, en wat de kosten aangaat begroot op 298 lakhs roepjen, ca. 24 miljoen gulden. Voor alle lijnen tezamen worden de aanlegkosten op 721 lakhs roepjen, d. i. ongeveer 57½ miljoen gulden geraamd.

Omtrent Aden, administratief tot Engelsch-Indië behoorende, wordt medegeleed dat de regeering twee voorstellen in overweging heeft genomen: 1. voor den aanleg van een 40 mijlen lange lijn van Aden naar Nobat en Dakim via Lahej, met een spoorwijdte van 2 voet 6 inches, en onder beding van landconcessies 2 voor den aanleg van een lijn van Aden naar Sheikh Othman en Dthala.

Voorts zijn nog hangende het plan eener verbinding tusschen het Bombay-net en den Southern—Maharatta Railway (sedert 1894 in behandeling) en het plan eener verbinding tusschen Bombay en Sind (in 1878 opgenomen).

Een middel tegen slangenbeet. De *Statesman* van Calcutta vestigt de aandacht op een artikel in de *Indian Medical Gazette* volgens hetwelk Dr. Rogers in tien van de twaalf behandelde gevallen van slangenbeet succes had met permanganat van potassium. De twee gevallen, waarin het middel, ten vorigen jare op theoretische gronden bepleit door Sir Lander Brunton, Sir Joseph Fayrer en Dr. Rogers faalde, waren die, waarin de langste tijd verstreken was, tusschen den beet en het begin der behandeling — 11 en 9 uren. In zeven gevallen waren de slangen gevangen en gedood: 5 cobra's en 2 Russel's adders. Voor hen, die bij het middel baat vonden begon de behandeling in 3 gevallen, onmiddellijk nadat de beet was toegebracht, in 7 een half uur tot 4 uren daarna.

Het middel kan door iedereen worden toegepast en is zoo goedkoop dat het binnen het bereik van de armen is. Dr. Rogers deelt mede, dat Dr. K. C. Bose Bengal Pharmaceutical Chemist, 91 Lower Circular Road, Calcutta, voornemens is een special lancet, voor dadelijk gebruik geschikt, en een dosis bevattende voldoende voor de behandeling van twee tot drie gevallen, te vervaardigen en beschikbaar te stellen voor den prijs van 2 anna's (10 centen) met inbegrip van een gebruiksaanwijzing in Hindoestani of Bengali. Maar, hoewel dit de behandeling vergemakkelijkt, is een bijzonder werktuig geenszins noodig. Is iemand door een slang gebeten, dan is het eerste, wat te doen valt het lichaamsdeel boven den wond af te binden. Dan wordt hierin met een volmaakt zuiver snijwerktuig en snede gegeven en enkele greinen permanganat daarin goed ingewreven.

Een engelsch pond permanganat van potassium is voldoende voor de behandeling van 700 tot 800 gevallen.

Lijst van aangekomen en vertrokken passagiers uit en naar O.-Indië.

SS. „Kon. Willem I“ gezagvoerder J. Versteegh, vertrokken van Batavia den 26en October en aangekomen te Genua 18 November 1905.

Te Genua hebben zich ontscheept: G. E. van Lier echtg. en kind, Jhr. C. L. A. van der Wijck, W. B. van den Worm, H. Th. Weehuizen, Mevr. Wassink—van Delden en 3 dochters, F. J. Wirix echtg. en kind, C. Burghard echtg. en kind, Mevrouw N. Croiset van Uckelen en kind, L. Benima, L. van Extrer echtg. en 2 kind., Mejnffrouw J. Copper, A. van Linden Tol, P. Smit, P. J. Berkhout, Mevrouw H. F. Enderman en kind, Mevr. J. C. Elleferink en kleindochter.

Van Singapore: J. P. van den Besselaar.

Van Sabang: Dr. J. C. G. Vriens echtg. en kind.

Te Amsterdam zullen zich ontscheppen: Mejnffrouw A. Bregman, L. Friederich, R. J. van Waard, M. Stocker, W. Brouwer, G. J. Sel.

Van Singapore: 9 schepelingen ex ss. „August Kestler“, Benevens H. M. troepen en schepelingen.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

Vragen des Tijds. November 1905.

Nogmaals over koloniasatie tusschen de keerkringen, door Mr. A. C. Wesenhagen.

Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift. November 1905.

Op expeditie in Suriname, door G. Versteeg, (slot, met afbeeldingen).

De Ingenieur. 18 November 1905.

Pekalen-irrigatiewerken in de afdeeling Kraksaan der residentie Pasoeroean I, door A. G. Lamminga.

Het Nederlandsche Zeewezen. 15 Nov. 1905

De zeevischvangst in Oost-Indië. Rekest. — Wijnkoopsbaai-Exploratie-Maatschappij, door R. A. Eekhout. — Korte aanteekeningen omtrent den toestand der zeevisserij in N. I. en de middelen tot het brengen van verbetering daarin, door H. — De zeevischvangst in de afdeeling Pasoeroean.

De Indische Mercur. 21 Nov. 1905. No. 47.

Luffa, door v. G. — Aceijnsverlaging en toeneming van het suikerverbruik. — Arbeidstoestanden op Java, door Victor S. Clark (vervolg). — Eenige mededeelingen over de Coffea Robusta. — Staat aantoonende de suikerproductie van de in den Westhoek gelegen fabrieken, oogstjaren 1903, 04 en 05. — Janeiro. De koffie-crisis in Brazilië. — Invoer van koffie en thee in Roemenië. — Proefvelden voor tabak. — De landbouw van Curacao en zijn toekomst (vervolg), enz.

Weekblad voor Indië. 2e jaargang, No. 25.

De Soesoehonan van Solo te Soerabaja, door M. van Geuns (met portretten en afbeeldingen). — Bonische kiekjes (Het Wilhelmus). — Tentoonstelling van Minangkabansche nijverheid en kunst te Fort de Kock, door L. C. Westeneuk (met foto's). — Ardjoena, door Henri Borel.

Brengt een bezoek aan

BOEATAN,

PLAATS 9. DEN HAAG.

ADVERTENTIEN.

REPATRIEERENDEN.
Compleete meubileringen
in Huur,

Voor benedenhuizen van af f 15 p. md
"bovenhuizen " " -25 "
Voor geheele woningen na overeenkomst.

INLICHTINGEN OMTRENT WONINGEN etc.
OP AANVRAAG.

Meubelfabriek en Magazijnen
v/h CORSMIT BROSSOIS & Co.
WAGENSTRAAT 18. — DEN HAAG.
SPECIAAL ADRES
VOOR COMPLETE MEUBILERING.

ASSORTIMENT
KISTEN.

H. SIEBOLTS
Schenkweg 90. — 's-Gravenhage.
DECORATEUR — BEHANGER.
MAGAZIJN VAN TAPJEN, ZELEN, GORDIJNEN, ENZ.
BEDDENFABRIEK.
VERHUIZINGEN in eigen Tappistries onder
garantie door geheel EUROPA.

Dans-Instituut
W. M. WEIJNE,
Secretaris van den Nederl. Dansonderwijzersbond,
Kon. Emmakade 73-74, Den Haag.
Prospectus wordt gaarne toegesonden.

FRANSCHER VRUCHTEN
BORSTPLAAT-CHOCOLAAD
GERRETSSEN,
Confiseur — Cuisinier.
Noordeinde 91. Telefoon 3185.
Fournisseur de la Cour.

AARDAPPELENHANDEL
W. v. d. LANS, Frederikstraat No. 50.
Levert uitsluitend
1ste Kwaliteit Aardappelen.
Bestellingen franco thuis bezorgd.

TE KOOP:
Zoolang de voorraad strekt eenige
ZILVEREN HORLOGES voor f 450
met garantie. Extra aanbieding.
M. C. A. BUIJS, Horloger,
Witte de Witstraat 140.

C. BULTÉ,
CUISINIER.
UITZENDING van DINERS
van af 80 cents.
OBRECHTSTRAAT 265.

J. VAN VOLLENHOVEN,
POELIER,
Vlamingsstraat 9, 's-Gravenhage.
Telefoon Interc. No. 2504.
Leverancier van H. M. de Koningin en
H. M. de Koningin-Moeder.
Speciale Inrichting tot het leveren van Wild en
Gevogelte voor Hôtels en Restaurants.

Maison Nederland
10 Heerengracht 10, Den Haag.
Prachtige Collectie Mantels - Mantelcostumes,
Aparte genres.

E. P. MEIJER,
Koningsplein 6. 's-Gravenhage.
Publiek Telefoonstation No. 2552.
Drogerijen. Specerijen Toilet-Artikelen.
VERBANDSTOFFEN.
Zieken en Kinder-Verplegings-Artikelen.
Specialiteits Geneesmiddelen.

Specialiteit in
Melk en Melkproducten
Tous nos Articles
sont d'une
qualité supérieure.
EN GROS.
D. OUDSHOORN,
9, Lange Poten 9,
'S-GRAVENHAGE (Holland).
EN DETAIL.
Export over
The Whole World. Grössere Abnahme
bedeutenderes Rabatt.

ZUID-HOLLANDSCHE BIERBROUWERIJ
DEN HAAG,
levert op fust en flesschen
Pilsener, Munchener, Lager en Gerste Bieren.
TEL. INT. 2-72. — VRAAGT PRIJSCOURANT.

Magazijn van Mechanische Optische en Technische
Speelgoederen.
UITGEBREIDE SORTERING.
Korte Poten 5,
nabij het Plein. M. HAZEBROEK-TEUNISSEN.

Het beste adres voor geheele
MEUBILERING
op Abonnement bij gemakkelijke Conditiën,
is
DE BAZAR Amst. Veerkade 41-43.
Uitsluitend NIEUWE meubelen.

EVERS Brandstoffenhandel
KANONSTRAAT 18 en 18a, is Telefonisch aangesloten met No. 585.
Levert uitsluitend prima kwaliteit Anthracietkolen, Geklopte
steenrijke Gas-cokes en alle in den handel zijnde Brandstoffen.
Billijkste prijsnotering volgens Prijscourant. GAS-COKES geregeld Fabrieksprijs.

Het Magazijn van Behangselpapieren is
De Onderneming
VEENKADE 3b, Den Haag.
Ruime keuze in Behangselpapieren
in alle genres.
Beleefd aanbevelend, E. ZONDERVAN & ZOON.

SPEKSLAGERIJ
van A. J. STOKMAN
Papestraat 1b,
Tel: 2190.
Spec: in zijn bewerkte Leverworst.

SIGAREN-MAGAZIJN van
J. H. VAN VELZEN, Weimarstraat 4A.
Export voor Indië blikverpakking.
Bijzonder aanbevolen 't Javaantje 3 ct.,
La Delicia 4 ct., Grand Royal 5 ct., El
Imperial 6 ct., Simpatia 7 ct., Roosevelt 15 ct.

N. LUCAS,
BLOEMEN-MAGAZIJN
Stationsweg 73,
DEN HAAG.
Levering van alle voorkomende Bloemwerken.

Export. Import.
G. C. VAN ZAALEN,
Aardappelhandel,
Zuid Oost Binnensingel 53-55, 's-Gravenhage.
Telegr. adres Zaaen Haag. Telef. Interc. 114.

SPIEGEL EN LIJSTENFABRIEK
van J. ARENS,
28A. ZOUTMANSTRAAT 28A.
Speciale inrichting voor
OVERVERGULDEN.

J. VAN BOMMEL,
Magazijn in Kantoor- en Schrijfbehoeften
Jap. Wandversieringen
PORTRETLIJSTEN in alle maten en
LUXE ARTIKELEN.
60 PRINSESTRAAT, hoek Juffr. Idastraat
en 1ste OBRECHTSTRAAT 59.

Nieuw merk
„Solo” Thee
Geurig en waterhoudend
à f 1.00 en f 1.25.
Firma A.W. PEUCHEN,
v. Speijkstraat 112.

Firma TENZER,
Oude Molstraat 15-15a, Den Haag.
Generaal-Vertegenwoordiging voor Nederland en
Indië van verschillende eerste fabrieken in
Brandapparaten, fijne Houtwaren voor
Branden, Snijden, enz.
Engrosmagazijn en Etalage:
Oude Molstraat No. 2, bij het Stadhuis.

Restaurant
Knappstein,
Vlamingsstraat 15-17 Den Haag.
Plats du Jour à 50 Cts.
van 11½-2 uur.
Diner van af 80 Cts.
van 4½-7 uur.
J. F. HANSEN, Mr Smid.
Magazijn van
Baden, Geysers, Haarden, Kachels en Fornoizen.
GASORNAMENTEN.
Huishoud. Artikelen.
KEPPLERSTRAAT hoek REGENTESSELAAN,
'S-GRAVENHAGE

„A la Belle Canne”
M. A. LABOYRIE,
Fournisseur de S. M. la Reine,
GROENMARKT 24, LA HAYE.
Téléphone 2505.
Maison de premier ordre pour Ombrelles, Parapluis, Cannes,
Recouvrages. Réparations.

Wasch-, Glans- en Strijkrichting „FORTUNA”,
Hoefkade bij de Jan Blankenstraat, den Haag.
Ondergeteekende heeft zich beleefd aan
voor het Wassen en Strijken van alle soorten
fijne Goederen, Gordijnen, Blouses enz. —
Wasschen worden tegen billijke prijzen droog
en opgemaakt afgeleverd. — Prijscourant op
aanvraag. Aanbevelend, Mej. v. d. NEUT.

GERRIT LETTE,
BANKETBAKKERIJ
Sumatrastraat 117.
SPECIALITEIT IN
ECHTE INDISCHE SPEKKOEK.

C. E. VAN DRECHT, Chasséstraat 12.
Dames- en Heeren-Modeartikelen.
— DAMES HANDWERKEN. —
Costumes - Peignoirs - Blouses.
DAMES- EN KINDERHOEDEN.

Magazijn van Lakens en Stoffen.
Joz. J. Dietz,
Md. Tailleur, Korte Houtstraat 7,
DEN HAAG.
Speciale Inrichting voor Ambtsgewaden.

J. H. K. MEIJER,
IMPORTEUR VAN
Havana-Sigaren, Sigaretten, Tabak enz.
Passage 9, Bezuidenhout 132,
DEN HAAG.
Export naar Oost en West.

J. VAN DE GRIEND
Zwarteweg 61-62. DEN HAAG.
Telefoon No. 125
Expeditie voor Verhuizingen binnen
en buiten de stad en vervoer
van alle goederen.

NOORDEINDE 45.
Albert Ashoff
Chemisier.
Specialiteit Overhemden naar maat.

Restaurant
Knappstein,
Vlamingsstraat 15-17 Den Haag.
Plats du Jour à 50 Cts.
van 11½-2 uur.
Diner van af 80 Cts.
van 4½-7 uur.

HAARKLEURKAM.
Patent van Hoofdapotheker HOFFERS voor Dames en Heeren. Grijs of
rood Haar in vijf minuten blond, bruin of zwart kleuren. Gegarandeerd onschadelijk
en vrij van alle vergif, onder verantwoordelijkheid van Mr. Dr. HEUFFEL,
Arts. Opgangmakende nieuwe vinding en is de eenige Kam voor het geheele
leven te gebruiken. Vele duizenden in gebruik. Gebruiksaanwijzing er bij. Prijs
f 2.60 franco. Rembours 15 ct. meer. Alleenverkoop. Geen filiaal. Geheim verpakt
zonder kenmerk. — Firma K.W. KLAVERKAMP, BLEIJENBURG 58, Den Haag.

THE LONDON COMPANY,
36, Noord-Einde 36.
BETROUWBARE KLEERMAGERIJ.
Elegante Coupe. — Solide bewerking. — Hoogst billijke prijzen.
Indische Uitrustingen naar de laatste uitgekomen modellen.

A. N. DE LINT, Delft.
EXPORT.
Prima PORTLAND-CEMENT,
VUURSTEEN in alle vormen.
Vloer- en Wandtegels.

Melk- en Boterinrichting
„WILHELMINA”,
Nieuwe Havenstraat 56,
Tel. 240.
Melk, Boter, Room.

G. ELSHOVE,
Loosd. Kade 11, 's-Gravenhage.
Goedkoopst en meest betrouwbaar
adres voor
ORGELS en PIANO'S.

Fabriek en Magazijn in Grafdozen.
Kunstbloemen, Graf-, Tooneel- en Bruidskransen,
SIERPLANTEN, CORVEN en BOUQUETTES,
en alle Benodigdheden tot het ver-
vaardigen van Bloemen.
14, Grootte Markt 14.

F. v. Dun & Th. Kneifer,
BLOEMISTEN.
ZOUTMANSTRAAT 67
bij de Laan v. Meerdervoort.
Den Haag.

F. MOULIJN Firma W. Moulijn
SCHOOLSTRAAT 29.
Anno 1844.
Banketbakkerij. Telefoon No. 3419.
SPECIALITEIT IN:
Zoute Stengels, Haagsche Puntkoek, Galette Suisse.
Verzending naar Oost- en West-Indië.

Maison H. VAN AKEN & ZOON, E. Fonvielle Succ^r,
Fournisseur de la Cour,
HOOG NIEUWSTRAAT 40, bij het Lange Voorhout.
Volaille, Gibier, Foies Gras et Truffles.
LA HAYE. Téléphone 1617.

Zwitserse Wasch-, Electriche Bleek- en Strijkrichting
te RIJSWIJK.
Wit- Bont- Wol- Gordijnen- Wasscherij.
Tapijtreiniging. - Uitstoomerij. - Chemische Wasscherij. - Motzuivering.
GEEN CHLOORKALK. — EIGEN WATERTOREN.

J. A. M. Zeij
Tailleur, Heerenstraat 13a.
voorheen Chef-Coupeur te Soerabaja.
Uitrustingen volgens de in
Indië gedragen Modellen, voor
Officieren, Ambtenaren
en Particulieren.

AGUILAR'S
Port-, Sherry- en Madeirawijnen
zijn alom bekend.
Vraagt Prijscourant.
Hoofdkantoor Heerengracht 3, DEN HAAG.
Telefoon Interc. 264.
Bijkantoor: Batavia
B. DE BAS & Co.
Filialen: UTRECHT—LEIDEN.

E. J. KOPPEN.
Confiseur Pâtissier
LANGE POTEN 25.
Salon de
Rafraichissements.

Brandstoffenhandel
C. C. LENS.
Z. O. Binnensingel 97, b/d Zwarteweg, Den Haag.
Interc. Telefoonnummer 120.
Jaar van Oprichting 1843.

P. M. Tamson,
Nieuwstraat 7, Telefoon 2533.
PASSERDOOZEN.

VAN GOCH & Co.
in Effecten,
Toussaintkade 8e.

's-Gravenhaagsche Beelden- en Vazenfabriek
Maison de Vente et Grand Atelier de Moulange.
H. F. ANTHEUNIS-DIERCK,
Eenig Depot Stille Veerkade 23.
Fabriek: v. d. NEERSTRAAT 12a.
LA HAYE (Hollande).

SPECIALITEIT in
Lekkerlekker en Boterkoeken.
J. van der WOLF,
voorheen ROMBOUTS,
CONFISEUR, PATISSIER,
PRINSESTRAAT 122, 'S-GRAVENHAGE.

A. WIJNMAN
LA HAYE, 7 NOORDEINDE 7.
CHOCOLAT et DESSERT.
Demandez
CHOCOLAT au LAIT.
Telefoon 1788.

Comestibles en Koloniale waren.
E. M. HEBRANS
No. 71, ZOUTMANSTRAAT,
(bij de Laan van Meerdervoort.)
— Vraagt Fabers Wolk. —

W. A. H. MEERSHOEK
IN
Groenten, Aardappelen, Fruit en
Comestibles.
Frederikstraat 36. Den Haag.
Telefoon No. 1361.

KLEINGELD & ZOON
TAILLEURS.
Parkstraat 59. Den Haag.

H. C. A. TROUWBORST,
Molenstraat 46. Den Haag.
Diverse houten Huishoudelijke Artikelen.
Alle soorten Borstelwerk.
IJzeren Aschbakken, Sponsen en Zeemleder.
Diverse soorten Poetspomades en Schoensmeren, Potlood enz.

P. M. Tamson,
Nieuwstraat 7, Telefoon 2533.
PASSERDOOZEN.

Pierre Caron Fils.
Kleedermaker.
Plaats 25.
Specialiteit in Automobiel-Kleding.

Hôtel-Restaurant VAN DER BURG, Wagenstraat 23, den Haag.
Billijke conditiën voor langdurig verblijf voor Indische
Familiën en Pension.
DINERS VAN AF 80 CENTS.
PLATS DU JOUR in keuze met SOEP 50 Cents.

HAARKLEURKAM.
Patent van Hoofdapotheker HOFFERS voor Dames en Heeren. Grijs of
rood Haar in vijf minuten blond, bruin of zwart kleuren. Gegarandeerd onschadelijk
en vrij van alle vergif, onder verantwoordelijkheid van Mr. Dr. HEUFFEL,
Arts. Opgangmakende nieuwe vinding en is de eenige Kam voor het geheele
leven te gebruiken. Vele duizenden in gebruik. Gebruiksaanwijzing er bij. Prijs
f 2.60 franco. Rembours 15 ct. meer. Alleenverkoop. Geen filiaal. Geheim verpakt
zonder kenmerk. — Firma K.W. KLAVERKAMP, BLEIJENBURG 58, Den Haag.

Pierre Caron Fils.
Kleedermaker.
Plaats 25.
Specialiteit in Automobiel-Kleding.

G. BULTÉ.
Sedert 1893 gevestigd
16 Witte de Withstraat 16.
Manufacturen, gemaakte en gebroede
goederen, zeil, dekens, enz. enz.
Grote sortering, goedkoopste prijzen, stalen
op aanvraag p. o.

SIGARENHANDEL.
H. L. VAN RIJSWIJK,
Passage 40, — Rotonde,
DEN HAAG.
Speciale blikken verpakking
voor OOST- en WEST-INDIEN.

American Lunch-Room.
Café-Restaurant Bodega
Spijskaart met groote verscheidenheid.
Spuistraat 12. Den Haag.
L. H. A. STEVENS.

MAURITS UT & Co.
TAILLEURS.
Solied adres voor Heerenkleeding naar Maat.
Fransche en Engelsche Stoffen.
ELEGANTE COUPE.
Reparatiën spoedig, net en billijk.
Van nu af aan eenig adres Houtmarkt 17, Den Haag.
N.B. Ook per briefkaart te ontbieden.

Wild en Gevogelte.
Frits v. d. Koelen
OUDE MOLSTRAAT 2B bij het Stadhuis.
Den Haag.

J. B. Benner,
HOFLEVERANCIER.
79 NOORDEINDE 79.
Piano's en Orgels.

Gevestigd sedert 1880. — BEKROOND 1886.
KOFFERFABRIEK
F. K. N. BORN.
Fabriek en magazijn van Koffers,
tassen en lederwaren.
Fabriek WESTERBAANSTRAAT 1E.
Magazijn VEENKADE 44a,
hoek Westerbaanstraat.

Parfumeriën
Toilet-artikelen enz.,
E. Letitre,
Passage 13.

Atelier voor Reparatien.
Goud, Zilver, Diamant en Horloges,
J. L. BERNHARDI Jr.
Vlamingstraat 11. Den Haag,
tegenover de Fransche Bazar.

Firma D. SCHERRENBERG,
NIEUWE MOLSTRAAT 27.
Papierhandel, Stoom Papieren zakken-
fabriek en Drukkerij.
Afdeling inkoop van oud papier enz.
NIEUWE MOLSTRAAT 44.
TELEFOON 928.

VAN VEEN'S
THEE
'S-GRAVENHAGE — PLAATS 33,
Telefoon 2375.

J. DRIESSEN.
Poelier.
PARKSTRAAT 19. DEN HAAG.
Telefoon 3102.

A. W. HEIJNEN
Noordeinde 48, Den Haag.
Hoofdgentschap voor Den Haag en Omstreken van de
ODEON SPREEK-ZING-MACHINE.
Odeon-recoorders zijn aan beide zijden bespeelbaar.

's-Gravenhaagsche Kofferfabriek
TASMANSTRAAT 72.
BESTE en GOEDKOOPSTE adres voor alle soorten
Hand-, Reis-, Hut-, Mail- en Dienstbodenkoffers.
Alle reparatiën worden spoedig en net afgeleverd.
Aanbevelend **F. W. P. D. TOONEN**

Brückel Mutzenbach
Veenestraat 22, hoek Kettingstraat,
'S GRAVENHAGE.
Toiletartikelen, Kramerijen, enz.

VLEESCHHOUWERIJ van
Gebrs. de Zwaan,
HOFLEVERANCIERS.
WAGENSTRAAT 37. Teleph. 849. 'S-GRAVENHAGE.
Bevelen zich beleefdelijk aan voor de levering
van eerste kwaliteit **Rund-, Kalfs-**
en **Lamsvleesch.**

C. DONKER,
Telefoon 55. HOFSTRAAT 5 's-Gravenhage
Hoofd-Agent voor Nederland van de
WAFENRAD RIJWIELEN,
uit de beroemde gewerenfabriek te Steyr, Oostenrijk
PROPATRIA RIJWIELEN.

S. NETTO,
Firma H. P. v. d. BURGH & Zn.,
WITTE DE WITHSTRAAT 36,
DEN HAAG.
Hoeden, Petten en Heeren Mode-Magazijn
Overhemden op maat, Fantasie Vesten.

F. HINTZE, Spuistraat 60.
Kunst- en invoerdraaier.
Specialiteit in tabaks-, sigaren- en sigaretten-
pijpen. Wandelstokken.
Atelier voor reparatie van waaiers, ivoor,
parelmoer en schildpad.
— — — Opmaken van horens. — — —

Stoffeerderij, Bedden- en Meubelmakerij
Oppgericht 1875.
M. G. Kreeft,
Wijd Achterom 113. Den Haag.
Werkplaatsen Hofspui 5B.
— — — COMPLETE MEUBLEERING. — — —

Firma P. J. KOK.
Dag. Groenmarkt 38.
TELEFOON 2508.
Spekslagerij en handel in
uitsluitend 1ste kwaliteit fijne
vleeschwaren.

Sputwater en Limonade
op **Kogelflesschen** bij abonnement.
Stoomfabriek van koolzuurhoudende dranken.
Laan 26a, 28 & 28a
bij de GROOTE MARKT.

SIGARENFABRIKANT.
UITSLUITEND HANDWERK.
E. J. G. OSKAM,
Importeur van Havana-Sigaren.
Den Haag. Hoogstraat 27. Telefoon 2403.
Speciale verpakking voor Indiën.

Heeren hoedenmagazijn
Jean Meyer.
Passage 49--51--52.

Koninklijke Brood- en Beschuitfabriek, **LENSVELT NICOLA,**
DEN HAAG. TELEFOON No. 2531. **VEENESTRAAT 23.**
Luncheon room.
KOFFIE. — THEE. — CHOCOLADE.

„A la Parisienne.”
J. KROGER. SPUISTRAAT 32. DEN HAAG.
3de huis van af de Passage.
Dames en Kinderkleeding.
SPECIALITEIT REFORMKLEEDING.
CHIQUE COUPE. ACCURATE BEWERKING.

KLEEDERMAKERIJ
VAN
P. F. J. VAN ZUIJLEN,
PIET-HEINSTRAT 55.
Soliede stoffen goedpassende Coupe.
Billijke prijzen.

A. A. BOLT,
Confiseur, Patisier. — **HOFLEVERANCIER.**
BANKASTRAAT 4f, 4c, 4d, 4e.
Echte Indische Spekkoek.
Ook verkrijgbaar in „BOEATAN,” Plaats 9.

Sigaren en Sigaretten
Magazijn „**WILHELMINA**”
Gedempte Burgwal 39,
Den Haag.
Monsters worden gratis en franco op aan-
vraag toegezonden.

DE KINDERWINKEL.
Specialiteit in Kinderhoeden,
Mantels, Jurken enz. enz.
Levering van complete Luiermantels.
J. T. H. VRIES. Schoolstraat 32.
Gevestigd sedert 1876.

COMPAGNIE BORDELAISE
Lange Poten 23.
Pilsener Urquel.
Wijnen en Gedistilleerd.

J. M. RIEL,
Hemsterhuisstraat 72.
Drogerijen, Specerijen, Chemicaliën,
Verfwaren, Lakken en Vernissen.
SPONZEN en ZEEMEN.

J. C. FERON,
MAGAZIJN VAN MEUBELN EN SPIEGELS.
Behangerij en Stoffeerderij.
VEENKADE 6. — DEN HAAG.

F. HAPPEL, Drogist
Iste Wagenstraat 63. DEN HAAG.
Drogerijen, Chemicaliën, Binnen- en Buitenlandsche
Geneesmiddelen, Zeepen, Eau de Cologne enz.
Specialiteit: Hoppel's beroemd eksterogen-
en huidtint-tinctuur f 0.40 per flacon franco p. p.
na ontvangst van postwissel ad f 0.50.

Wijnhandel.
J. R. SNOECK HENKEMANS,
Firma VOSS & Co.,
'S-GRAVENHAGE. — — — LAAN 10.
Telefoon 1973.
Vraagt de prijscourant.

J. H. F. LEMPERS,
SPUISTRAAT 68, 'S-GRAVENHAGE.
Grootste sortering in
Chineesch, Japansch, Porcelain en
Delftsch Aardewerk en Luxe-Artikelen.

Confiserie, Chocolaterie PASSAGE 30
Grote sortering TABLETTEN van
de eerste binnen- en buitenlandse huizen.
Karstel's Florabonbons, Rumbonons,
Moccabonons enz.
Prima Cacaopoeders van Van Houten,
Karstel, Suchard enz.

J. KNIGTEL
IN
Gedistilleerd, Wijnen en Likeuren
Bierbottelarij.
SPECIALITEIT IN COGNAC.
Bankastraat 91. Den Haag.

MAGAZIJN van
RIJWIELEN, ONDERDEELN,
en **Sportartikelen.**
re Klas Reparatie-Inrichting.
Aanbevelend,
JOSEPH VAN BOMMEL,
Agent der GLOBE RIJWIELEN,
Dennenweg 17a, Den Haag, (hoek Spekstraat).

Coiffeur. **Maison Elsevier.** Parfumeur.
29, BUITENHOF
(vis à vis de la vieille prison)
LA HAYE. Téléphone No. 3386.
Salon de Coiffure de Premier Ordre.
Parfumerie et Brosserie Française et Anglaise.
Grand choix d'éponges. Procédé Antiseptique.

Vins de Bourgogne
Lupé Chôlet
Cave chez: **Mr. P. J. Schretlen**
export. négt en vins.
Korte Houtstraat 33, Telef. 223.

Koninklijke Brood- en Beschuitfabriek, **LENSVELT NICOLA,**
DEN HAAG. TELEFOON No. 2531. **VEENESTRAAT 23.**
Luncheon room.
KOFFIE. — THEE. — CHOCOLADE.

„A la Parisienne.”
J. KROGER. SPUISTRAAT 32. DEN HAAG.
3de huis van af de Passage.
Dames en Kinderkleeding.
SPECIALITEIT REFORMKLEEDING.
CHIQUE COUPE. ACCURATE BEWERKING.

De Goedkoopste Winkel van
H. DE LA COURT,
Hemsterhuisstraat 283.
in Drogerijen, Chemicaliën
en Wasartikelen.

A. A. BOLT,
Confiseur, Patisier. — **HOFLEVERANCIER.**
BANKASTRAAT 4f, 4c, 4d, 4e.
Echte Indische Spekkoek.
Ook verkrijgbaar in „BOEATAN,” Plaats 9.

BROOD-, BESCHUITEN KOEKBAKKERIJ
Witte de Withstr. 18 's-Gravenhage.
Dagelijks verse ZOUTE BOLLN,
KRACKLINGEN en ZOUTESTENGELS.
Wed. W. Bakker-Maas, v.h. J. J. Bakker
Hofleverancier.

A. G. AUDIER.
Sigarenhandel.
PRINSESTRAAT 134,
Hoek NOORDWAL.

Fr. POSTMA
TASMANSTRAAT 164.
PIANO- en ORGELMAGAZIJN.
Solied adres voor stemmen.
Speciale inrichting voor reparatie.
VERHUREN en INRUILEN.

MANDEN- EN STOELNENFABRIEK
van **N. GERRITSMAN,**
VAN DIEMENSTRAAT 82,
is het voordeligst Adres voor Dain-
oord en omstreken. Reparatien spoedig,
net en billijk.
Stoelenmaten.

L. van Gasteren, Westeinde 351.
Prachtige verb. Singer hoogarm-
machine van f 47,50 nu contant f 25.
Gebruikte van af f 6.
Reparatiën spoedig en billijk.
Alle Onderdeelen verkrijgbaar tegen geringen prijs.

J. C. VAN LEEUWEN.
Tabak, Sigaren en Sigaretten
Magazijn.
Nieuw Duinoord
Valeriusstraat 88

Handel in Koloniale Waren en Comestibles.
Indische Ingrediënten.
Speciaal adres voor diverse soorten
prima Java Theeën.
DANCKERTSSTRAAT 43, bij de Groot Hertoginnelaan.
TELEFOON 3361. PUBLIEK STATION.

G. J. R. VAN DER GAAG & Zn.
Drogerijen. — **Chemicaliën.**
Pharmaceutische Specialités.
SAB-, TOILET-, WERKSPONSEN.
Eau de Cologne.
27 GROENMARKT. Telefoon 2512.

Gebr. van de Water
104 Witte de Withstr.
HANDEL IN
Roomboter, Kaas, Eieren en
Fijne Vleeschwaren.
Franco aan huis bezorgen.

Dick's
DAMP-PROOF BOOT & SHOES
Are Superior to all others.
Spuistraat 4. } den Haag.
Piet Heinstraat 20. } Telef. 3332.

M. J. Meijsen,
Confiseur, Patisier, Glacier, Cuisinier.
PIET HEINSTRAT No. 110.
— — — Telefoon 1744. — — —
Levering van koude en warme Schotels.
Dejeuners. — Diners. — Soupers.

Kon. Nederl. Mandenfabriek
Ferd. van Vliet.
Noordeinde 158.
Interc. Telefoon 3160.
— **REPARATIE-INRICHTING.** —

Firma A. L. J. & W. DE HAAS,
Vleeschhouwers. — Hofleveranciers.
35 Wagenstraat.
Hoogste onderscheiding Prix d'Excel-
lence Zilveren Medaille v/h. Gem.
Bestuur van den Haag.

G. M. WATERREUS.
Piet Heinstraat 133.
BESTE en GOEDKOOPSTE adres voor Indische Ingrediënten, Speciaal voor de
RIJSTTAFEL.
Vraagt Prijscourant. Telefoon 1736.

JOHAN DELBOY.
Coiffeur. Bankastraat 6.
Salons voor Dames en Heeren.
Magazijn van Parfumeriën enz.
Merang des Indes, 50 Cts. per flesch.

H. ISERIEF & Zonen.
Plein hoek Korte Poten 1--3.
Lingeriën. — Corsets.
Uitzetten. — Luiermantels.

Broodfabriek „DE ZEEUW”, JACOB CATSSTRAAT 182 - 210.
Specialiteit in BRUINBROOD,
Systeem Dr. ALLINSON.
TELEFOON 1046. **B. HUS.**
N.B. In December wordt aan de verbruikers 15 procent uitbetaald.

J. A. VAN DE LAAK.
71 Wagenstraat 71,
Den Haag.
Uitgebreid Magazijn van alle
soorten Borstelwaren, Galan-
teriën en Kinderspeelgoed.

P. H. SAP,
Assistent-Apotheker en Gediplomeerd Drogist.
TROMPSTRAAT 218, — DEN HAAG.
HANDEL IN
Medicinale en Toilet ZEEPEN,
Medicinale en Minerale WATEREN.
EAU DE COLOGNE.

PIANO- & ORGELMAGAZIJN
D. SENTEUR
Hofstraat 3 'S-GRAVENHAGE
VERKOOPEN, VERHUREN,
STEMMEN EN REPAREREN.

Jac. v. d. HAAGEN
Nieuwstraat 10a, den Haag.
Gazelle Rijwielen en Onderdeelen
Fabriceert RIJWIELEN volgens alle MO-
DELLEN en maten. Fittings naar verkiezing.
BONDS-Rijwielen en Motorhersteller.

N. A. de Bénis
Coiffeur Posticheur. **hoek**
Theresiastraat 102, **Marlastraat**
DEN HAAG.

J. J. REESER
Piet Heinstraat 116
Elandstraat 85 en 86.
Serre-Ameublementen.

G. J. HEEMSKERK,
Obrechtstraat 198, hoek Reinkenstraat.
KOLONIALE WAREN, COMESTIBLES.
Chocolade-Suikerwerken.
SAMBALLANS EN DIVERSEN.
Thuere en Papadajanthee.

De Hollandsche Nijverheid,
Lange Poten 20, Den Haag. .-.
Special Magazijn van
Eigen-gemaakte Dames- en Kinderondergoederen.
Soliedste afwerking. — Billijkste prijzen.

Fabriek van Kantoorboeken
H. J. van Bukel,
NIEUWE MOLSTRAAT 50.
Alle soorten van Bindwerk, Etui- en Cartonnage-
werk. Opplakken en Vernissen van Landkaarten.
Nette afwerking. Billijke prijzen.

Wed. S. CALFF.
PASSAGE 41 ROTONDE DEN HAAG.
Soliedste adres van Dames-, Heeren-
en Kinderschoeisel, Kousen en Hee-
ren Sokken. Specialiteit in Militaire Hand-
schoenen. Atelier voor reparatie en maatwerk.

PAUL C. KAISER,
— FABRIEK, ELANDSTRAAT 94. —
Prinsstraat 66,
Elandstraat 94a,
Weimarstraat 35,
Heerengracht 24,
Valeriusstraat hoek Dunklerstraat,
levert alle soorten brood van de beste hoedanigheid

A. B. Brons.
Behanger, Stoffeerder en
Beddenmaker,
Fluweelen Burgwal 9, Den Haag.
Solide afwerking Billijke prijzen.

G. M. WATERREUS.
Piet Heinstraat 133.
BESTE en GOEDKOOPSTE adres voor Indische Ingrediënten, Speciaal voor de
RIJSTTAFEL.
Vraagt Prijscourant. Telefoon 1736.

JOHAN DELBOY.
Coiffeur. Bankastraat 6.
Salons voor Dames en Heeren.
Magazijn van Parfumeriën enz.
Merang des Indes, 50 Cts. per flesch.

Wed. I. HOEK & Zonen
Visch-, Wild-, Fruit- en Comestibleshandel
2 Vos in Tuinstraat 2,
s'-Gravenhage,
Telef. Interc. 675. Verzending naar Oost- en West-Indië.

VOORSCHOTTEN
verrijktbaar op langen en korteren termijn bij
BIGOT, BOOT & Co.
In Assurantie.
DENNENWEG 63 — INT. TEL. 1734
'S GRAVENHAGE.

Broodfabriek „DE ZEEUW”, JACOB CATSSTRAAT 182 - 210.
Specialiteit in BRUINBROOD,
Systeem Dr. ALLINSON.
TELEFOON 1046. **B. HUS.**
N.B. In December wordt aan de verbruikers 15 procent uitbetaald.

T. H. v. WESSEL,
Sigaren Magazijn
DE INDISCHE WIJK
Bankastraat 20a, Den Haag.

Fabriek van Militaire en Civile Equipementen.
Hofleveranciers van H. M. de Koningin.
PAPESTRAAT 21. — DEN HAAG.
Telefoon 2468.
W. VERVLOET & ZONN.

WERKTUIGKUNDIG
EN ELECTROTECHNISCH BUREAU.
Handel in OPEL-RIJWIELEN.
L. M. VAN TETTERODE & Co.
Tasmanstraat 104.
bij de Prins Hendrikstraat. — DEN HAAG.

Manufacturen en Dames-Confectie.
Magazijn „Prins Maurits”
PIET HEINSTRAT 113.
Specialiteit in WITTE GOEDEREN.
Telefoon 4063.

J. L. BEKKER,
Schoen- en Laarzenmagazijn.
Maat en Reparatie.
Bezuidenhout 106,
TELEFOONNU MER 420.

